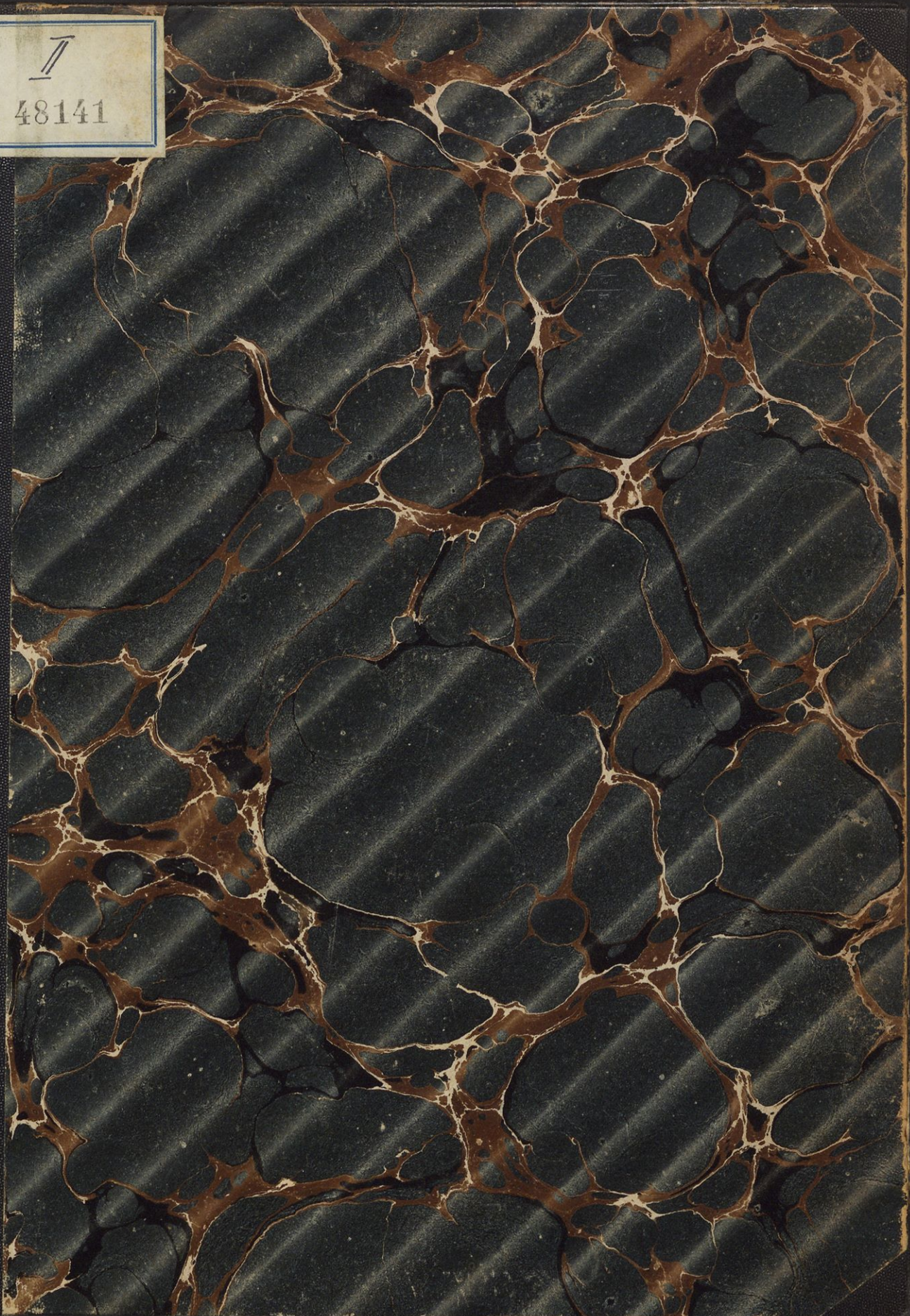
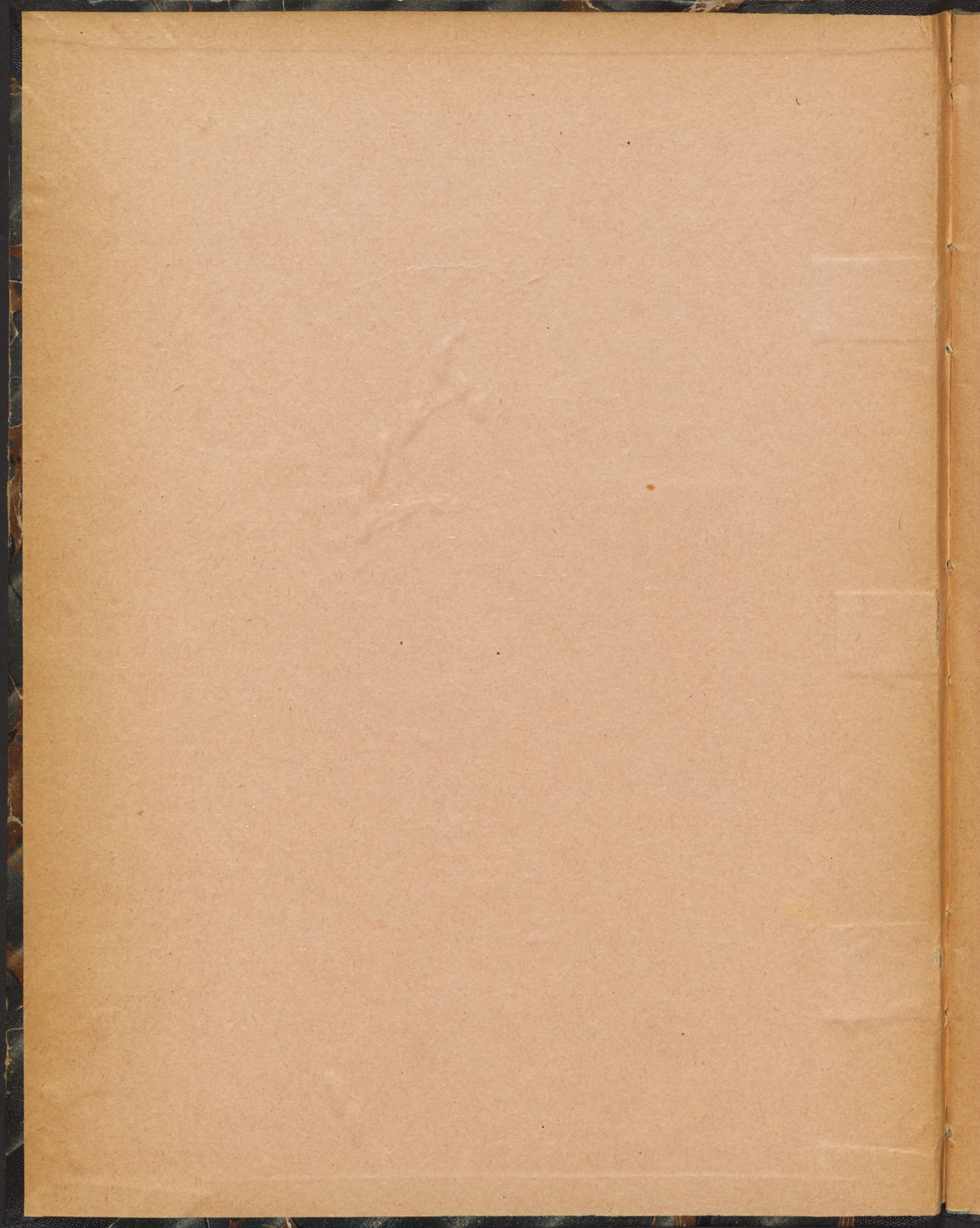

//

48141

Rojakom!

o so volila pred kakim poltretjim letom dolenska mesta **Rudolfovo, Višnjagora, Črnomelj, Metlika, Kostanjevica** in **Krško** prof. Šukljeja kot svojega poslanca v deželni zbor Kranjski, bila so prepričana, da so si zbrala v njem vrednega zastopnika svojih kot interesov celega naroda slovenskega na Kranjskem. Volila so ga, ker so bila uverjena, da prof. Šuklje v svojem srcu ne hrani le najzvesteje udanosti do cesarja in države, ampak tudi najgorečnejšo ljubezen do slovenskega naroda in za slovensko stvar in da ima pri lastni mu pridnosti, vstrajnosti in veliki zgovornosti vsled vsestranske svoje izobraženosti in vsled natančnega poznanja razmer svoje ožje domovine in potreb dolenske strani v polni meri vse one sposobnosti, ki se zahtevajo od poslanca in od pravega ljudskega zastopnika.

Kakor je razvidno iz zasedanj zadnjih dveh let deželnega zbora, se volilci profesorja Šukljeja niso motili v svojih nadejah; zaupanje, ki se je stavilo vanj, bilo je popolnoma opravičeno in vsakdo, ki ne sodi iz strankarskega stališča, in ki ni zaslepljen od strasti, priznavati mora, da je prof. Šuklje nalogo deželnega poslanca vestno in vredno izvrševal in da se sme po pravici staviti na stran najodličnejim poslancem slovenskega naroda.

Predaleč bi segali, ako bi hoteli natanko opisovati vse njegovo delovanje, ako bi naštevati hoteli, kaj je prof. Šuklje za narod svoj vse doseči hotel in kaj da je v istini dosegel. Zadostuje naj, da opozorujemo čitatelje le na najvažnejše njegove govore, — vsega vkup govoril je prof. Šuklje do štiridesetkrat dokaj obširno, — opomnimo naj le, da v teh dveh letih, odkar je prof. Šuklje deželni poslanec, ni bilo na dnevnem redu važnejše točke, o koji ne bi bil on povzdignil svojega glasú, bodi si v narodnem klubu, bodi si v dotičnem odseku, ali pa v deželni zbornici.

Le mimogredé naj omenimo, da je prof. Šuklje leta 1883., ko se je dežela Kranjska pripravljala na cesarsko slavnost, bil poročevalec v odseku za **cesarsko adresu**, in da je bil on, ki je to adresu sestavil takó, kakor jo je jednoglasno sprejel deželni zbor. V tej adresi prof. Šuklje ni samo svojega patriotizma pokazal, ampak tudi, kakó da zna tolmačiti občutke svojega naroda.

Razun tega vtemeljeval je prof. Šuklje leta 1883. v izvrstnem govoru svoj predlog, v zadevi **naprave poljedelske oziroma vinorejske šole na Dolenjskem**, priporočal je nadalje v toplih besedah **uvrstenje Krško-Kostanjeviške okrajne ceste med državne ceste**, udeležil se je v daljšem, s pohvalo sprejetim govorom debate **o volilni reformi** in je z uspehom potegoval se za preložitev **državne dolenske ceste čez Gorjance** in drugih strmih klancev med Ljubljano in Novim mestom.

Ravno tako neutrudno deloval je ta poslanec v deželnem zboru leta 1884. Mi opozarjamo posebej na izvrstne njegove govore **o agrarnih razmerah in o dolenjski železnici**. Pred vsem pa si je zadobil prof. Šuklje veliko zaslugo gledé **zakona, s katerim so se pre naredila nekatera dosedaj obstoječa določila gledé vzdrževanja šol in plačevanja šolskih stroškov**. Za ta zakon, kojega posebna vrednost in važnost obstoji v tem, da bodo vsled njegovih določil šolska bremena primerneje in pravičneje razdeljena, nego so bila dosedaj, in da bodo občine po deželi odslej nosile vsako leto 40—50 tisoč goldinarjev manj šolskih stroškov, nego preje, poprijel je inicijativo prof. Šuklje. On je bil, ki je ta zakon sestavil, ga v dotičnem odseku obširno vtemeljeval in mu v deželni zbornici z izvrstnim svojim govorom konečno pripomogel do zmage.

Žalostna skušnja zadnjega časa, ki nas je privedla do prepričanja, da se nahajajo ljudje, ki Bog zna iz kakih neblagih nagibov vstrajno in vspešno delovanje prof. Šukljeja prezirajo, ali celo navlašč krivo tolmačijo in v napačno luč postavljajo, napotila nas je, da smo zbrali najvažnejše njegove govore, ki jih je imel v deželnem zboru leta 1883. in 1884. ter dali ponatisniti jih. Naj jih bere narod slovenski, naj jih beró zlasti naši Dolenjci in naj se prepričajo iz njih, da je poslanstvo v rokah prof. Šukljejevih v dobrih, vestnih in pravih rokah! —

Več prijateljev.

I.

Kot poročevalec odseka za cesarsko adresu govoril je g. prof. Šuklje v 2. seji deželnega zbora kranjskega dné 26. junija 1883 tako-le:

Visoka zbornica!

Odsek, kateri se je včeraj izvolil iz deželnega zbora za osnovo adresnega načrta, dovršil je svoje delo in je mene izbral za poročevalca. Jaz sem prevzel to častno nalogo tem rajši, ker sem prepričan, da ni samo izvoljeni odbor, ampak da so vsi člani te visoke zbornice popolnoma enih misli gledé vdanosti in zvestobe do Njegovega Veličanstva, do presvetle cesarske rodovine; prevzel sem tem rajši to nalogo, ker vem, da ta čut izvira iz srca vsega prebivalstva po celi Kranjski deželi brez razločka narodnosti, ne gledé na politične stranke in politično protivje. (Dobroklici.)

Gospoda moja! Od 11. julija 1283., od onega zgodovinskega dné, odkodar so zastopniki Avstrijskih in Štajerskih plemenitásev tudi v imenu Kranjske dežele in Slovenske Krajine zvestobo prisegli slavni Habsburški rodovini, od onega dné, odkar je sklenjena državnoppravna zveza naše Kranjske dežele s Habsburško državo, ohranili so Kranjci svojo lojaliteto v vseh bojih neskaljeno in neomadeževano do današnjega dné. (Burni dobroklici.)

In da je naš narod še dandanašnji tak, kakoršni so bili njegovi predniki, da je še dandanes eminentno zvest in vdan svojemu presvitlemu vladarju in Avstrijski državni ideji, to se bode kmalo sijajno pokazalo v onih slavnostnih dnevih, katerih se raduje vsa dežela; takrat namreč, kadar bo vès narod obhajal 600letnico svojega združenja s presvitlo Habsburško rodovino, kadar bo vès narod navdušeno pozdravljal preljubljenega svojega vladarja, kateri sam milostno pride med verne svoje Kranjce. (Burni dobroklici.)

In to je povsem naravno. Vem sicer, da se vsi narodi široke Avstrije z globokim spoštovanjem ozirajo na svojega vladarja, na vtemelitelja ustavnih pravic, da vsi brez izjeme ljubijo svojega vladarja kot svojega prvega dobrotnika; ali vendar ima slovenski narod, kateremu pripada ogromna večina prebivalstva na Kranjskem, poseben uzrok, da svojemu vladarju izkaže neomejeno vdanost in iskreno ljubezen.

Prepričan sem, da mi tudi gospoda na desnici ne bode očitala pristranosti, ako to tukaj odločno izjavim. Če, gospoda moja, pomislimo na zgodovinsko-kulturni razvoj našega naroda, in če se v povestnici v prvi vrsti povdarja narodno in politično gibanje slovenskega življa, moramo priznati, da se je to narodno-politično gibanje pričelo še le v oni dóbi, odkar je vlado nastopil naš presvitli cesar Franc Josip I. (Burni živijo.)

Njegova dobrotna roka obvarovala je naš narod, ona ga je rešila politične smrti; naš narod je v ustavni Avstriji najdel varno zavetje, v katerem lahko mirno razvija vse svoje posebnosti in zmožnosti. (Dobroklici.)

Zarad tega bode slovenski narod tudi na vse čase v hvaležnem spominu imel svojega prvega in največjega dobrotnika.

Opiraje se na te razloge, ter sklicevaje se na Kranjsko povestnico in na enoglasno javno mnenje cele dežele imam tedaj čast, predložiti adresni načrt, kakor ga je odobril in enoglasno sprejel dotični odsek. (Dobroklici.)

Po g. prof. Šukljeju sestavljena, od dotičnega odseka odobrena in od deželnega zbora enoglasno sprejeta адреса, se glasi:

Vaše Veličanstvo!

Presvitli cesar in gospodar!

Šest stoletij je minulo, odkar je kranjska dežela preslavni Habsburški rodovini prisegala udanost in zvestobo. Zgodovina spričuje, da se ta prisega nikdar ni prelomila, da se kranjska zvestoba nikdar ni majala. Možato so varovali naši predniki svojo besedo, po neštetihi bojišči preivali so kranjski sinovi svojo kri za dom in za vladarja. V pričo Vašega Veličanstva obhaja sedaj narod po vsem Kranjskem šeststoletnico svojega združenja s presvitlo vladajočo dinastijo, da v novič sijajno dokaže svojo neomahljivo zvestobo in

iskreno udanost Vašemu Veličanstvu in presvitli cesarski rodovini. Milost Vašega Veličanstva podelila je vsem narodom prostranega cesarstva ustavne pravice in narodno ravnopravnost in s tem trdno poročstvo miru in blagostanja. Brezštevilne so tudi dobrote, za katere se kranjska dežela zahvaljuje neizmerni milosti in blagonaklonjenosti Vašega Veličanstva. Verno udani kranjski deželni zbor, kot zakoniti zastopnik vojvodine Kranjske, stopa tedaj pred prestol Vašega Veličanstva, da v imenu vse dežele izjavi čutila neomejene udanosti in neomahljive zvestobe ter svečano pred vsem svetom ponovi ono zgodovinsko prisego, s katero je kranjska dežela pred šestimi sto leti bila zavezana Vašim preslavnim prednikom. Vsemogočni Bog naj ohrani in utrdi to zvezo v vse veke preslavni cesarski rodovini v slavo, veliki Avstriji pa in vojvodini Kranjski v srečo in blagoslov!

Bog živi, Bog ohrani in blagoslovi Vaše Veličanstvo!

II.

V šesti seji deželnega zbora dné 29. septembra 1883 poročal je gosp. prof. Šuklje sledeče o deželnej šeststoletnici:

Slavni zbor!

Jaz imam poročati v imenu odseka za letno poročilo o onem delu tega poročila, kateri se bavi z deželno šeststoletnico in se nahaja od 8. do 19. strani letnega poročila.

Moje poročilo bode lahko jako kratko.

17. oktobra 1881. l. v deveti seji deželnega zbora stavil je gospod baron Apfaltrern nujni predlog, naj se spomin združenja naše dežele s Habsburško dinastijo proslavi na primeren in dostojen način. Ta nujni predlog je bil enoglasno sprejet in dve seji kasneje stavil je v ta namen *ad hoc* izvoljeni odsek svoje predloge, katere so se z večino glasov sprejele. 27. decembra 1882. l. je bil sklenjen natančen program od posebnega slavnostnega odbora in ta program je dobil Najvišje potrjenje.

Julija meseca t. l. bila je potem kranjska dežela tako srečna, da je vpricho preljubljenega vladarja mogla na sijajni način vredno in dostojno obhajati svojo šeststoletnico.

Meni kot poročevalcu ni treba obširno razpravljati te zadeve; zadostuje že, če se povdarja, da se vsaki izmed nas z nekim opravičenim ponosom spominja tistih krasnih dnij. Njegovo Veličanstvo samo je blagovolilo svojo Najvišjo zadovoljnost izraziti v premilostnem ročnem pismu, datiranem iz Bleda 17. julija t. l.

Že v 4. seji deželnega zbora je gospod deželni glavar izjavil vsem društvom, korporacijam in osebam, ki so pripomogle k temu lepemu vspehu, svojo zahvalnost. Odseku in njegovemu poročevalcu tedaj danes ne ostaja drugega nego prijetna dolžnost, da se spomni še onih faktorjev, ki so posebno sodelovali in se trudili za sijajni uspeh deželne slavnosti, in zavoljo tega imam čast predlagati (bere):

„Slavni deželni zbor naj sklene:

Poročilo deželnega odbora o deželnej šeststoletnici jemlje se na znanje, prejšnjemu in sedanjemu deželnemu odboru in slavnostnemu odboru se pa izreka zahvala dežele Kranjske za njih trudapolno in uspešno delovanje pri tej slavnosti.“

III.

Vtemeljevanje predloga deželnega poslanca gospoda Šukljeja gledé naprave poljedelske, oziroma vinorejske šole na Dolenjskem.

Slavni zbor!

V tej visoki zbornici imam jaz čast z nekaterimi svojimi kolegi zastopati našo Dolenjsko stran.

Kdor pozna to stran naše dežele, bo rad pritrnil, da jo je narava z raznimi zakladi bogato obdarila; ob enem mi bo pa tudi moral priznavati, da je ta stran naše dežele silno zanemarjena, v vsakem oziru zapuščena.

Poglejmo nekoliko materijelni položaj naše Dolenjske strani. Glavni viri materijelnega blagostanja, viri, kateri povsod največ denarja privabijo v deželo, povse manjkajo po Dolenjskem. Obrtnije, razvitega prometa pri nas na Dolenjskem ni in ga gotovo tudi ne bo, dokler ne bo potrebne komunikacije, zlasti železnice. Povsod drugod po širokem našem cesarstvu se zidajo železnice, elektrika bo kmalo tekmovala s parom, le pri

nas na Dolenjskem k večem še kak samotni voznik svojo utrujeno živino podí črez strme klance, črez katere je gospodarska modrost preteklega stoletja izpeljala dolenjske ceste. Vsa Dolenjska je tedaj izključljivo navezana na kmetijstvo, zlasti pa na vino- in sadjerejo. Vsi smo prepričani, da je Dolenjska stran za te stroke gospodarstva jako prikladna in ko bi se naš dolenjski kmet v tem oziru izobrazil, bi gotovo imel dobrega zasluzka. Ako je to istina, gospôda moja, potem treba gledati, da kolikor mogoče povzdignemo kmetijstvo na Dolenjskem, sicer ta lepa stran naše dežele materijelno popolnoma propade in namesto zdravega in krepkega národa, ki bo zmožen prenašati državna bremena, bodemo imeli le agrarni proletarijat.

Moja gôspoda, v vsakem oziru je na Dolenjskem kmetijstvo, zlasti sadjereja in vinoreja, v jako slabem stanju. O poljedelstvu, ki je na Dolenjskem še zmiraj na tistej stopinji, na kateri so druge dežele že pred 100 leti bile, še govoril ne bom. Gledé sadjereje le toliko omenim, da je Dolenjska kakor navlašč ustvarjena za to stroko kmetijstva, podnebje vgodno in da bi v tem oziru naša Dolenjska lahko tekmovala z južno Tirolsko. To mi bo vsaki pritrnil, kdor pozna razmere dolenjskih krajev. In vendar prekoračite lahko velike daljave, ne da bi našli eno plemenito jabelko, en žlahten sad. Na Gorenjskem, kjer je podnebje mnogo slabše, je v tem oziru vse mnogo bolje, in če Dolenjec stopi v Gorenjsko vas, se ne more dosti načuditi, lepemu, žlahtnemu sadju.

Kako pa je pri nas na Dolenjskem z vinorejo? Res je, gospôda moja, da imamo nekoliko umnih gospodarjev; res je, da v nekaterih krajih, posebno v Metliškem, Krškem in Kostanjeviškem okraji prav zdravo in dobro kapljico pridelujejo; ali z žalostjo moram reči, da je vinoreja na Dolenjskem sploh še zmiraj zanemarjena. Sklicujem se na obširno poročilo strokovnjaka, vodjo Slapske šole, gospoda Dolenca. Ta je bil leta 1879. od deželnega odbora odposlan na Dolenjsko, da se seznaní z ondotno sadjerejo in vinorejo. On je o tem obširno poročilo sestavil. Jaz sem prebral to poročilo in moram s težkim srcem reči, da nisem mogel ugovarjati hudim tožbam gospoda Dolenca o teh strokah gospodarstva na Dolenjskem. V omenjenim poročilu sklicuje se gospod vodja na to, da imamo na Dolenjskem po svojih vinogradih veliko slabih, podnebnju neprimernih trt, da mešamo trte, ne oziraje se na to, kdaj kaka trta dozoruje, da jih slabo obrezujemo, slabo obdelujemo in pa, da se opazuje pri naših vinogradih na Dolenjskem splošni pomanjkljaj, da se povsod prezgodaj trga.

Ravnokar se je gospod poslanec dr. Vošnjak skliceval na to, da naše vino težko konkurira z vinskimi pridelki iz Hrvatske in Ogrske, Istre in Štajerske. To je naravno in v sedanjih razmerah tudi ne bo drugače. Omenjeni strokovnjak, gospod Dolenc, pravi v svojem poročilu (bere):

„Die einzige, wahre und richtige Ursache, welche an der so geringen Qualität des Unterfrainer Weines Schuld trägt, ist und bleibt bis auf weiteres — die Unkenntniß, die höchste Primitivität, sei es im Weinbau selbst oder in der Kellerwirthschaft. Ich kann sagen, daß mir der Weinbau beinahe sämmtlicher österr. ungarischer Weinländer bekannt ist, doch so primitiv, so jungfräulich — wie in Unterfrain — fand ich ihn wohl nirgendß.“

Jaz sem se o tej zadevi tudi posvetoval z drugim strokovnjakom, kateremu so dobro znane vse razmere v naši kranjske deželi, z gospodom Kramarjem. Pa mi je tudi pritrnil, da je vinoreja na Dolenjskem slaba in da je glavni vzrok temu položaju nevednost ljudstva.

Gospôda moja, če je pa vse to resnično (in žalibog da je), da je sadjereja in vinoreja na Dolenjskem vsled nevednosti ljudstva v takó slabem položaju, potem sledí po mojih mislih za nas dolžnost, da damo temu ljudstvu šolo, da mu priskrbimo zavod, kjer bi se prebrisal in na racionalno kmetijstvo priučil. Povsod vidimo, da je naše občinstvo na Dolenjskem zavzeto za take šole in tedaj sem se vsokal staviti tako šolo v svoj predlog, katerega imam danes čast tukaj vtrjevati.

Gospôda moja! Morebiti se bo ugovarjalo mojemu predlogu, da na Dolenjskem šola za sadjerejo in vinorejo ni potrebna, češ, da imamo tak zavod za Kranjsko na Slapu. Z druge strani se mi bode morda očitalo, da se moj predlog premalo ozira na neugodni položaj deželnega zaklada in da mu previsoka bremena nalaga.

Dovolite mi, gospôda moja, da prav na kratko odgovorim na te ugovore. Moram odkritosrečno reči, da mi Dolenci od one šole na Slapu nimamo nobene koristi. Tudi takrat, ko se je sklenilo, ustanoviti to šolo, so se poslanci iz Dolenjske strani, gospodje Kramarič, Zagorec in Savinschegg, protivili šoli na Slapu in zahtevali tako šolo za Dolenjsko. Ako pomislimo, da ima Dolenjska 24.000 oralov vinogradov, tedaj petnajstkrat toliko, kakor Vipava z 1747 oral, potem moramo vendar smatrati, da je bila napaka osnovati tako šolo na Notranjskem, na deželnej periferiji.

Čujejo se tožbe, da je Slapska šola slabo obiskovana. Jaz se temu ne čudim, ker vidim glavni vzrok v tem, da Dolenci jako neradi v Vipavo pošiljajo svoje sinove. Priznavam sicer, da različnost podnebnja ne upliva na teoretični pouk v trtoreji, ali vendar je na Dolenjskem sploh razširjen predsodek, da nam treba

vsaj drugačna vinoreja nego Vipavcem, in take predsodke oblastno ignorirati vendar ne gre. Nadalje, kakor je znano, je naš kmet strogo konservativen. On mora poprej sam viditi, kaj je koristno, teoretični nauk in teoretični nasveti nanj nič ne vplivajo. On hoče in se zna z vspehom učiti le iz avtopsije. Ker je pa Slapska šola preveč oddaljena od Dolenjske in ker Dolenjci nimajo prilike, potem avtopsije se prepričati o njenih uspehih, rečem še enkrat, da je od Slapske šole za nas Dolenjce splošne koristi premalo.

Kar se tiče drugega ugovora, da se premalo oziram na deželno blagajno in na slabe finančne razmere naše dežele, moram odkritosrčno reči, da nisem bil prijatelj onemu projektu, ki se je leta 1875. stavil v tej zbornici. Vsled tega projekta bila bi država za ustanovitev kmetijske šole na Dolenjskem 30.000 gld. dala, dežela naša pa bi bila doplačala še 80.000 gld. iz svojega zaklada. Take žrtve naše dežele so mi se prevelike zdele.

Jaz marveč mislim, da bo naša Dolenjska zeló zadovoljna, ako dobi vinorejsko in sadjerejsko šolo po izgledu Slapske šole, le da se še nakupi toliko travnikov, polj in njiv, kolikor je potrebno v prvi vrsti za živinorejo, od katere se potrebuje dobrega gnoja tudi za vinorejo. Vse to bi se dalo s primerno malim troškom doseči.

Pri tej priliki bi morebiti koristno bilo razpravljati tudi drugo vprašanje, ki se je stavilo od kompetentne strani: ali bi ne kazalo morebiti opustiti Slapsko šolo, ter jo prestaviti na Dolenjsko?

Gospôda moja! Dovolite konečno še kratko opazko. Jaz mislim, da imajo poslanci dolžnost, tolmačiti želje svojih volilcev, da se imajo skrbno ozirati na javno mnenje. Ako pogledate danes moj predlog, našli bode, da je podpisan od vseh gospodov poslancev, katere so izvolile kmetske in mestne občine na Dolenjskem. To po mojem mnenji jasno dokazuje, da to, kar jaz danes predlagam, ni fingirana potreba, ampak, da gre tu za vitalno korist naše dežele, da se moj predlog ozira na želje vsega prebivalstva na Dolenjskem.

Čast mi je tedaj priporočiti prav toplo moj predlog; v formalnem oziru pa predlagam, da se ta moj predlog izroči gospodarskemu odseku v pretres. (Dobrokljci.)

IV.

Vzadevi peticije okrajnega cestnega odbora Krškega za uvrstitev Krško-Kostanjeviške okrajne ceste med državne ceste, oziroma za podporo poudarjal je g. prof. Šuklje naslednje:

Slavni zbor!

Jaz se pridružujem svojemu prijatelju*) ter tudi toplo podpiram odsekov nasvet, da se ta prošnja za uvrstitev te ceste v državno cesto, oziroma pridobitev primerne subvencije deželni vladi s toplim priporočilom izroči. Ta cesta je zares najbolj imenitna cesta za promet na Dolenjskem, kajti ona veže Novomesto, srce Dolenjske, neposrednje s železnico. Po tej cesti se izvažajo les iz Gorjancev, iz imenitnega krakovskega gozda, iz Auerspergovih gozdov pri Soteski i. t. d. in dan za dnevom se prevažajo to na 100 in 100 metričnih centov lesa. Vse to nima druge poti do železnice kakor po tej cesti. Tudi vino in drugi pridelki se to izvažajo, a kolonijalno in industrijsko blago se zopet uvažajo po tej cesti, kar ga potrebuje Novomesto za-se, za svojo okolico in še druge strani. Ker je promet po tej cesti jako živahen, je naravni nasledek, da je vzdrževanje te ceste ogromno, neznosno breme za Krški okraj. Krški okraj to cesto jako malo rabi, in že letno poročilo od 1881. leta konstatuje, da 90% tovornih voz pride iz drugih sosednih okrajev na to cesto.

Moj gospod predgovornik je povdarjal, koliko stroškov je imel Krški okraj za to cesto v dôbi od leta 1879. do 1881. Bilo je treba cesto fundirati, kajti zlasti progá, katera je od Pristave do državne ceste okoli 9 kilometrov dolga, morala se je iz novega fundirati, ker, če je deževalo, bila je podobna blatnemu jezeru. Potem se je razširila ta cesta, vendar je še zmiraj v slabem stanju. To pa izvira iz tega, ker je nasipanje zanemarjeno. Znano je, da kmet ne posipa takrat ceste, kader je za posipanje ceste čas ugoden, ampak takrat, kadar mu to domače delo pripušča; večkrat namesto drobnega kamna, cele skale na cesto navali in od tod sledí, da živina, vozovi in potniki silno trpé. Ta cesta ni v takem stanju, kakor bi morala biti, kakor bi bilo primerno njenej važnosti. Dotični okraj je storil za to cesto več, kakor je mogel. Mora se priznati, da ga je dežela pri tem znatno podpirala, sedaj pa treba, da se tudi država ozira na to potrebo naše Dolenjske strani.

Jaz mislim, da bi strošek za državo ne bil ogromen. Cesta bi se lahko razširila; dobrega materijala za nasipanje je prav blizu, stavbenih objektov tudi ne bo treba, posebnega tehničnega osobja tudi ne. Državni

*) Poslancu Pfeiferju namreč.

inženirji v Novem mestu in na Krškem lahko prevzamejo skrb za nadzorstvo te ceste. Treba je skrbeti le za vzdrževanje; strokovnjaki pravijo, ako je cesta v dobrem stanju, da znaša strošek za vzdrževanje za 1 kurentni meter 24 kr. Ta cesta meri 11.999 kurentnih metrov in ves strošek bi znašal na leto 2877 gold. 60 kr.

Moja gospôda! to je pač silno breme za tak ubožen kraj kakor je Krško, za našo državo pa z njenim velikim budgetom bi bilo to v resnici prava malenkost.

Država ima po mojem mnenju še dva uzroka, ozirati se na peticijo dotičnega cestnega odbora. En ozir je povdarjal moj predgovornik, namreč da je država lastnica velike kostanjevske grajščine in njenih imenitnih gozdov. Če tedaj država iz ene strani kaj žrtvuje, povračevalo se bode to iz druge strani, ker bodejo grajščinski pridelki imeli višjo ceno.

Država ima pa še drugi uzrok za to, in to je državna dolžnost, da skrbi za povzdigo prometa sploh, za trgovino in kupčijo. Če se ozremo po naši Avstrijski državi, našli bomo, da ona veliko stori za nekatere dežele, ali jaz se ne bojim ugovora, ako trdim, da baš v tem oziru je naša Kranjska dežela silno zanemarjena. Vzemimo v roko karto in primerjajmo Češko, Gornjo- ali Nižje-Avstrijo z našo deželo. Tam je toliko železnic, da vse mrgoli in da je v tem oziru tudi skušenemu geografu dostikrat težko orijentirati se. In poglejte, kako je pri nas! Moja gospôda! Mi nosimo ista državna bremena kakor druge dežele, mi dajemo ravno tako svoje sinove v vojake kakor drugi, in hrabrost Kranjskih vojakov se je odlikovala pri vsih bojih avstrijske posestnice. Zaradi tega se moramo nadejati, da država, koja se ne vstraši kolosalnih stroškov, da gradi železnico skozi Predarlški predor, da se bode ta država enkrat ozirala tudi na naše razmere ter nam dala cesto, za katero prosí cestni okraj in katero prošnjo podpira tudi naš upravni odsek.

V.

Govor poslanca prof. Šukljeja o reformi volilnega reda.

Slavni deželni zbor!

Jaz sem si izprosil v generalni debati besedo, da bi nekoliko ugovarjal častitemu gospodu predgovorniku od desne strani te slavne zbornice, potem pa, da od svoje strani in od strani nekaterih mojih političnih prijateljev na tej (levi) strani označim svoje stališče. Moja gospôda! Mi bi ne govorili resnice, ako bi trdili, da se popolnoma vjemamo z nasvetovanim zakonom. V vsakem obziru treba je tedaj najpoprej razjasniti naše pomislike, potem pa tudi povedati zakaj bomo navzlic temu vendar glasovali za te predloge, katere danes v slavnej zbornici zastopa gospod poročevalec dotičnega odseka.

Gospôda moja! Naš deželni volilni red sega nazaj v Schmerlingovo dobo, in vse one pomanjkljivosti, katere se po pravici očitajo Schmerlingovej sistemi, nenaravnost in zvita umetnost, veljajo v polnej meri tudi o našem zakonu. Ne bojim se ugovorov, ako trdim, da v vsih parlamentarnih evropskih državah ni nikjer bolj neliberalnega in bolj nazadnjaškega volilnega zakona nego je Schmerlingov. (Dobrokliei.)

Kar se pa tiče našega volilnega zakona na Kranjskem, je mojster volilne geometrije prekosil celo samega sebe in le izredno krepkej naravi in probujenej zavednosti našega naroda se moramo zahvaliti, da je navzlic krivičnemu volilnemu redu naš kranjski deželni zbor bil veči del v soglasji z našim javnim mnenjem. Gospôda moja! Ta volilni red, kakor obstoji danes, je krivičen, in ako se prizadevamo odstraniti to krivico, ne storimo tega morebiti iz strankarskega interesa, ampak to zahteva od nas ozir na naš narod, in zarad tega ne moremo čakati in ne moremo dovoliti, da bi se to delo dalje odlašalo, kakor to želi g. poslanec Luckmann.

Oglejmo si najpoprej nekoliko ona določila našega dosedanjega volilnega reda, katera jemlje kmetiskim občinam direktno volilno pravico, in se bomo koj prepričali, da so ta določila nazadnjaška. Vsled teh določeb se jemlje kmetiskim občinam direktna volilna pravica in se prvotnim volileem postavljajo kot varuhi volilni moške. Mi imamo na Kranjskem, hvala Bogu, še dovolj inteligentnih in dovolj premožnih kmetiskih posestnikov, kateri so v vsakem oziru politično zreli; ali kaj jim koristi njihova inteligentnost, kaj jim koristi visoka davčna svota, katero plačujejo! Oni so prosti volilci na kmetih, in ako se slučajno ne izvolijo za volilne moške, nimajo niti glasu v političnem življenju. §. 14. deželnega volilnega reda, katerega danes nasvetovana prememba v tem oziru ne tangira, dela krivico ravno večim občinam. Da to dokažem, obračam Vašo pozornost na posamezni slučaj.

Vzemite n. pr. imoviti trg Mengeš v Kamniškem okraju; ta trg s 1548 prebivalci po zadnjem ljudskem številjenju voli po §. 14. dosedanjega volilnega reda tri volilne moške. Primerite to s tremi majhnimi kmetiskimi občinami istega okraja, Depala vas, Dragomelj in Vranšica, pa boste videli, da te tri občine, ki

imajo 616 prebivalcev, uživajo ravno tisto pravico, ker po dosedanjej volilnej postavi volijo ravno to število volilnih mož. To je jasen dokaz, da je dosedanji volilni red krivičen, in jaz obžalujem, da se današnji načrt ne ozira na to.

Gospôda moja! *Justitia distributiva* je bila pa slepa tudi pri sestavljanji druge volilne skupine, pri mestih in trgih. Vsaki, kateremu so znane razmere na Kranjskem se bo moral čuditi, da se med mesti in trgovih v tej volilnej skupini pogrešajo stari kranjski trgi, kakor Cerknica in Vipava; čudil se bo vsaki, da se v tem volilnem redu čisto nič ne ozira na važne obrtniške trge, kakor Kropo, Kamnogorico in Železnike, navzlic temu, da se ves volilni red opira na načelo interesnega zastopa, „auf das Princip der Interessenvertretung“.

Ako je g. poslanec Luckmann prašal po statističnem materijalu, moram mu reči, da imamo, hvala Bogu, ga dovolj ravno v tej skupini, da se dokaže krivičnost teh volilnih določil in da se tukaj ni oziralo na število prebivalcev niti na število volilcev ali na davčno svoto. Tako ima, kakor je znano, glavno mesto Ljubljana dva poslanca, ima pa po zadnjem ljudskem številjenji 26284 prebivalcev. Primerite s tem številom najmanjši volilni okraj Kočevje-Ribnico s 2335 dušami, ki ima za-se 1 poslanca. Lahko rečem, da je glas 1 Kočevarja ali Ribničana v političnem življenji ravno toliko tehten, kakor glas 6 prebivalcev glavnega mesta. Še bolj gorostasen razloček je, ako primerjamo število poslancev s številom volilcev in z letnim davkom. Ljubljana je imela pri zadnjih volitvah za deželni zbor 1193 volilcev in skupna svota direktnega davka znašala je, ako odbijemo velike posestnike, kateri imajo tudi hiše v Ljubljani, ako se ne oziramo na ženske, katere 15- do 20000 gld. direktnega davka plačujejo, ako abstrahiramo od najnovejše dvomljive pridobitve našega mesta, od židov, znaša svota direktnega davka v Ljubljani 110926 gld. 71 kr. V Ljubljani tedaj pride v tem trenutku 1 poslanec na 596 volilcev ali pa na 55463 gld. 35½ kr. direktnega davka. Primerite s tem številom Idrijsko mesto, katero tudi za-se 1 poslanca voli. Idrijski poslanec zastopa v tej zbornici le 98 volilcev, direktnega letnega davka pa le 2334 gld. 69 kr. Pa tudi v istej skupini nahajamo velik razloček in veliko krivičnosti v enem in istem volilnem okraju. Jaz bi te številke priporočal g. poslancu Luckmannu, kateri nam je govoril o „Einschränkung bestehender Rechte“. Jaz se n. pr. nisem mogel dosti načuditi, da ima mesto Črnomelj s 1055 dušami le 40 meščanskih volilcev, Višnjagora pa s 362 dušami ima jih 45. To izvira od tod, ker za mesto Črnomelj odločuje prva alineja §. 13., za Višnjo goro pa druga alineja tega paragrafa. V Črnomlju — to tudi posebno priporočam g. poslancu Luckmannu — mora vsak volilec plačati najmanj 10 gld. direktnega davka, v Višnji gori pa jih je le 15, kateri plačujejo nad 10 gld., 30 jih je, ki plačujejo manj in 8 je tacih celo, ki plačujejo davka med 2 in 3 gld.

Gospôda moja! To so statistična data, katera dokazujejo, da se z današnjim volilnim redom v mestnih skupinah in trgih našemu narodu prav odločna in jasna krivica godi. Zdaj, gospôda moja, preidem na tretjo volilno skupino, na naše kranjsko veleposestvo. Moram reči, da se nekako težko spuščam v ta razgovor, ker jaz, moja gospôda, sem zgodovinar in kot takemu mi je znana zgodovinska resnica, za katero ne morem biti slep, in ta resnica me uči, da je imovita, krepka, v velikih tradicijah odgojena aristokracija velike, eminentne vrednosti za razvoj vsakega naroda. Navzlic vsem modernim doktrinam vendar ne morem popolnoma ovreči trditev 2 slavnih francoskih pisateljev, Toigueville-a in Hippolita Taine-a, katera odločna trdita, da je „aristokrat rojen vodja in odgojitelj svojemu narodu“.

Če se oziram na Angleško z njenim uplivnim plemstvom in vzornim parlamentarnim življenjem, ako se oziram na Ogersko in Češko, in ako v poštev vzamem važne naloge ondotnega plemstva, me potrjuje vse to v mojih mislih in mojem prepričanji. Pri nas na Kranjskem so sicer drugačne razmere, ali vendar se tudi pri nas že od nekdaj brani volilni privilegij veleposestva zlasti s tem, da ono zastopa zgodovinske tradicije naše domovine in da ono reprezentuje stalnost našega posestva. Ali, gospôda moja, temu ni tako: razmere izvirajoče iz onega gospodarskega liberalizma, kateremu so gospôda tukaj na desni strani krepka podpora že od nekdaj, branijo našemu veleposestvu, da bi spornilo svojo nalogo, statističnega materijala za to je dovolj. Jaz se nečem spuščati na drobno v ta zanimivi tema, ali omeniti vendar moram, da sem primerjal v zadnji dâbi volilni imenik našega veleposestva z imenikom kranjskega plemstva, katerega priobčuje Valvazor v svoji deveti knjigi. Moram reči, da je ta rezultat bil zame frapanten. Od treh knježevih rodbin, katere so imele posestva na Kranjskem pred 200 leti, najdemo pač še 2, Turjaško in rodbino Porcia v sedanjem veleposestvu, in od 18 grofovskih rodbin na Kranjskem iz Valvazorjeve dobe jih je vendar še 5. Ali od 42 rodbin baronskega stanu na Kranjskem pozna današnji volilni imenik le še 3, od 58 viteških le še dva, in od 87 navadnih plemenitašev, katere navaja Valvazor v svoji knjigi, eksistira dan danes med našimi veleposestniki le še 1 rodovina — Höffernova.

Gospôda moja! Na podlagi tega kolosalnega prevrata tekem komaj 200 let je jasno dokazano, da pogrešamo v našem veleposestvu tisto stalnost posesti in vsled tega tisto ohranjenje zgodovinskih tradicij, katero

bi vtemeljilo izredno prednost te skupine. Gospôda moja! Ta privilegij velikega posestva na Kranjskem je nevtemeljen in neopravičen, in prej ali poznej bo prišel čas, da se bo tudi v našej deželnej zbornici razpravljalo vprašanje, ali je njegov sedanji zastop vmesten in duhu časa primeren ali ne.

Na podlagi teh pomanjkljivosti, na katere se ne ozira današnji načrt volilnega reda, se ne bom zmotil, ako rečem, da bi moral glasovati proti današnjemu načrtu, zahtevati bi moral radikalni preustroj deželnega volilnega reda. Ali tega ne bom storil, jaz in moji tovariši nismo nepraktični ideologi; mi zahtevamo le to, kar se dá izpeljati tudi v sedanjih razmerah. Mi vidimo, da se postava, katero predlaga odsek, bistveno in na ugodni način razlikuje od starega volilnega reda, in zato bomo glasovali za njo vkljub mnogovrstnim pomanjkljivostim. Kar je navajal g. poslanec Luckmann v tej zadevi, moglo nas je le vtrditi v našem sklepu. Najpoprej zahteva g. poslanec Luckmann še statističnega materijala, preden se sklene volilna reforma. Kaj namerava s tem in čemu bode nabrano gradivo, to meni in mojim tovarišem ni popolnoma jasno. Ali se bode morebiti na podlagi teh statističnih dat petakarjem volilna pravica dovolila, ako jih je malo, in ali se bode morebiti petakarjem ta volilna pravica odrekla, ako jih je na tisuče in ko bi morebiti naša narodna stvar iz tega pridobiti imela? Naš položaj je v tem popolnoma vtemeljen, mi se oziramo le na to, da je v interesu prava umestno ono, kar se strinja sè slobodnimi načeli. Ako je volilno pravo tedaj pravično in slobodnim načelom primerno, potem ga moramo sprejeti; ako pa ne ugaja pravici in napredku, potem ga moramo zavreči, ne oziraje se na strankarske koristi, ne oziraje se na število onih, kateri imajo od volilne reforme dobiček ali izgubo.

Sicer pa moram reči, da se ta species nemške liberalnosti, katera nam nasproti véje tudi iz predloga g. poslanca Luckmanna, meni vidi jako občutljiva in nežna cvetlica, katerej ne ugaja vsako podnebje, katera se ne razvija na vsaki zemlji. To se vidi iz tako različnega postopanja nemške stranke pri volilni reformi. Na Štajarskem in Koroškem so sprejeli deželni zbori, namreč ondotni liberalci, somišljeniki naše manjine, neko reformo, katera je povsem podobna našemu predlogu; oni niso ugovarjali temu in niso še zahtevali statističnega gradiva. Pri nas delajo težave, na Moravskem pa, kjer 500000 Nemcev in židov še zmiraj gospoduje 1½ miliona Slovanov, tam nečejo voditelji liberalne stranke nič slišati o svobodnih načelih, tam so strogo konservativni, tam branijo načelo interesnega zastopa po skrajne posledice. Vzrok temu je jasen. Povsod, kjer imajo Nemci večino tam so svobodomiselní; ako so pa v manjini, ako količkaj pravičen volilni red daje naravnej slovanskej večini duška, tam se ne čuje ničesar o nemškej naprednosti, tam se čuje le stari refrain iz nemških ust: „Ja Bauer, das ist was anderes“.

Gospôda moja! Tako postopanje, moram reči, je po mojih mislih breznačelno in nelojalno, in jaz bi moral obžalovati, če bi ta gospôda te svoje pomislíke tirala do skrajnega upora, kajti potem bi se postavili gospodje, kateri tolikokrat emfatično naglašajo svojo liberalnost, na stališče negacije in potem bi jim lahko odgovorili z lapidarnimi besedami, katere je leta 1789. Siyés v obraz vrgel liberalnim doktrinarjem prve francoske zbornice: „Messieurs, vous voulez être libres et vous ne savez pas être justes.“

Gospôda moja! Prednost danes nasvetovane premembe v volilnej postavi pred starim volilnim redom je očitna. Jaz najpoprej pozdravljam z veseljem premembo §. 4. deželnega volilnega reda, po katerem bodo odsihmal mesta in trgi volili vsaki za-se doma. Dosedanji §. 4. je delal velike privilegije v tem oziru nekaterim krajem in zopet drugim delal velikanske zapreke. Jaz mislim in sem prepričan, da bode ta prememba v §. 4. ugajala praktičnim potrebam naših volilcev in da bode vstrezala državnim interesom. Državni interes zahteva, da se volilci kolikor mogoče v velikem številu vdeležujejo volitev, kajti malo število volilcev, apatija pri volitvah je zmiraj znamenje bolezní državne sisteme, državnega organizma. Zárad tega jaz kot zastopnik najobširnejšega volilnega okraja radostno pozdravljam nasvetovano premembo §. 4.

Tudi kar se týče §. 10., kateri določuje minimalno starost pri volilcih, moram reči, da mi to določilo ugaja; saj se ne bodo več ponavljali škandalozni prizori leta 1877, ko so 17letni davkarski uradniki stopali na volišče in tam glasovali za nemške kandidate. Da bodo na podlagi tega paragrafa ženske izgubile volilno pravico, jaz sicer obžalujem, ali moram reči, da je to le naravna posledica §. 4. občinskega reda in tudi vtemeljeno v postavi.

Da se s §§. 13 in 15 petakarjem podeljuje volilna pravica, to je napredek v svobodnem oziru, in ravno tako nimam nič proti tajnemu glasovanju, kajti naša stranka se s ponosom imenuje narodna stranka in ona tudi lahko s ponosom trdi, da so oni nazori in one ideje, za katere ona vojuje, vkoreninjene v srecu in mesu našega naroda.

Gospôda moja, jaz sem pri kraji. Priznavam sicer, da današnji nasveti, kakor jih imamo pred seboj, ne zadostujejo popolnoma željam vseh mojih prijateljev, toda napredek je vendar storjen, in ker vem, da mirni in počasni napredek narodu več koristi, nego burni in drzni skoki, zárad tega bom jaz s svojimi tovariši glasoval za nasvetovano postavo, katero toplo priporočam za sprejem visokej zbornici. (Dobroklíci.)

VI.

Predlog, da se preloži državna dolenska cesta čez Gorjance in druge klance med Ljubljano in Novim mestom, podpiral je prof. Šuklje sè sledečim govorom :

Moram reči, da me srčno veseli, da je upravni odsek to vprašanje enkrat v razgovor spravil, ker je s tem tudi meni dana prilika, da nekoliko pojasnim žalosten položaj stanovnikov Črnomaljskega okraja gledé cest. Lahko rečem, da je naša Bela krajina za nas zadnja dežela. Nad 500 let je že, odkar je Metliški okraj združen s Kranjsko, in v vsem tem času je Kranjska dežela, kakor tudi država za ta ubogi národ onstran Gorjancev prav malo storila. Črnomaljski okraj, moja gospôda, ima po zadnjem ljudskem štetji 29.888 duš; národ je krepek, inteligenten, bogato obdarovan od narave — ali nikdo se ne briga za njegove težnje in potrebe. Povsod se razvija svet in napreduje, tam doli pa, v tem našem zapuščenem kraji so še zmiraj iste avitične razmere, kakor so bile nekđaj za Marije Terezije in cesarja Josipa.

Gospôda moja! da moja trditev ni pretirana, se lahko dokaže, posebno če se oziramo na ondotne ceste. Jaz bi tukaj gospôdi lahko povedal nekatere reči, o katerih bi sodil, da so nemogoče v našem stoletji. V Črnomaljskem okraji je vas Brezovica, ktera je od Črnomlja oddaljena 2 uri peš pota. Ali, gospôda, gotovo se bode te začudili, ako Vam povem, kako tja po pošti pisma potujejo. Cele 3 dni je treba, da iz Črnomlja tje pride pismo, ker iz Črnomlja gre pismo čez Novo mesto v Ljubljano, iz Ljubljane roma v Kočevje in še-le od tod čez Koprivnik v Brezovico. In to se godí na Kranjskem dandanes v 19. stoletji, v dobi para in elektrike!

Pred dvema leti, ako se ne motim, 21. oktobra 1881. l., se je tukaj živahno razpravljalo o inkorporaciji Žumberškega okraja. Sè živim zanimanjem čital sem interesantno debato. Ni nihče toliko zagovarjal vtelesenja Žumberškega okraja v Kranjsko, kakor gosp. Deschmann; z vso svojo živo fantazijo slikal je hrvaške sosedu, kako da stegujejo svoje lakomne roke čez Gorjance, da nam konečno vzamejo ves svet med Krko in Kolpo. Moja gospôda, ta strah ni tako prazen in ta nevarnost obstoji deloma še danes. Ona sicer ne izvira od samega Žumberga, kterege bi prav lahko z mirno vestjo bratom Hrvatom prepustili; ta nevarnost izvira od tod, ker ničesar ne storimo, da bi geografično ločeno Belo krajino pridružili Kranjski. To hočem z nekaterimi fakti vtrditi.

Belo Kranjsko loči od Kranjske dežele, kakor je znano pogorje Gorjancev, ktero dela razvodje med Krko in Kolpo. Čez njegovo slame drži državna cesta iz Ljubljane čez Novo mesto in Metliko v Karlovec. Ta proga veže in posreduje skoraj ves promet Metliškega okraja z ostalo Kranjsko deželu. In kaka je ta cesta? Unicum je v celi Avstriji. Pri drugih državnih cestah je strmíne 2 do 3 palce, maksimum 6 palcev, na tej cesti čez Gorjance imate pa tudi strmíne 15 do 18 palcev. Najbolj je strma cesta na Kranjsko stran. Kakor vam kaže pogled v generalštabno karto, vzdigne se cesta od tako zvanega Zajca do Straže, tedaj na daljavo komaj 2 kilometrov od 347 do 570 metr. nadmorske višine. Iz tega se vidi, da je ta cesta zaradi svoje strmíne nevarna tudi pri lepem vremenu in za navadne vozove. Kako pa, moja gospôda, v zimskem času in za tovarne voze? Lahko rečem, da je takrat Metliški okraj popolnoma brez komunikacije, brez zveze z drugo deželu. Kake so pa gospodarske posledice tega žalostnega položaja za Metliški okraj, jasno je pač samo po sebi. Metliški okraj ni reven ter ima precej pridelkov izvažati. V prvej vrsti moram imenovati dobro znano Metliško vino. Metliški in Črnomaljski okraj skupaj ima 3397 oralov vinogradov in znano je, da posebno v Radovici in na Semiških hribih prav dobra kapljica raste. Poprej se je pilo Metliško vino po celej Kranjskej, zdaj pa, odkar je naša dežela s železnicu zvezana z Istrijo in Hrvatsko, skoraj nihče ne pride več v Metliko vino kupovat, k večemu kak Kočevar ali Ribničan, drugi se bojé nevarne vožnje in visoke voznine, kajti Gorjanci tako uplivajo na voznino, da se plačuje za metrični cent iz Novega mesta v Metliko ravno toliko, kakor iz Novega mesta v Ljubljano, namreč 1 gld. od metričnega centa, dasiravno je Novo mesto 72 kilometrov od Ljubljane, a od Metlike le 24 kilometrov oddaljeno. Za metrični cent v Karlovec iz Metlike se plača le 70 kr. vkljub temu, da je Karlovec 2 poštnu postaje ali 42 kilometrov oddaljen od Metlike. Iz teh uzrokov lahko rečem, da je Metliški okraj že sedaj v gospodarskih ozirih odvisen od Hrvatske in treba je uvažiti, da je naravna posledica gospodarske odvisnosti prej ali slej tudi politična odvisnost.

Ker je toraj ta cesta čez Gorjance tako nerazmerno slaba, hira v Metliškem okraji poljedelstvo, je uničena vsa kupčija. Neobhodno potrebno je tedaj, da se kaj zgodi v tem oziru! Pojte doli, gospôda, med Bele Kranjce in iz vsih ust boste slišali pritožbe, slišali boste le eno željo: Ako železnice ne dobimo, dajte nam saj cesto. Jaz sem sicer tega mnenja, da bo cesta čez Gorjance za promet važna tudi v tem slučaju, ako se nam uresniči srčna in topla želja, da dobimo železnico na Dolensko. Preložiti se pa mora cesta na

vsaki način, bodisi da se izpelje v serpentinah ali pa, da se naredi nova proga iz Novega mesta čez Virčno vas in Uršno selo na Semič, kjer je prehod skoraj za sto m. nižji. To bodo odločili državni stavbeni organi. Moja dolžnost je le, da sem obračal pozornost visoke zbornice in visoke vlade na žalostne prometne zadeve omenjenih krajev. Prosim tedaj visoki zbor, da bi blagovoljno sprejel nasvet upravnega odseka; prečastitega gosp. deželnega predsednika pa, kterega Beli Kranjci jako težko pričakujejo, prosim, da bi se enkrat osebno prepričal o žalostnem stanju tega okraja. Jaz prečastitemu gosp. deželnemu predsedniku prav toplo priporočam to zadevo, ter ga prosim, da jo izvoli podpirati na kompetentnem mestu. (Dobroklici.)

Opomnja. Gospod deželni predsednik baron Winkler izjavil je na ta govor gospoda poslanca prof. Šukljeja, naslednje:

Izreči moram, da me je jako zanimal govor gosp. poslanca Šukljeja in pa tudi, kar je govoril o tej zadevi gosp. poročevalec. Jaz si bodem smatral za svojo posebno dolžnost, ozirati se na to, kar sem ravnokar čul; hočem to stvar natančno pretehtati in svoje predloge visokemu ministerstvu staviti, da se v okom pride po gosp. poslancu Šukljeju na drobno popisanemu žalostnemu stanju omenjenih krajev.

Mi opozarjamo naše čitatelje še na to, da se je v državnem zboru na podlagi načrta, ki ga je dala napraviti deželna vlada, uže letos stavila v državni proračun izdatna svota za preložitev dotične ceste in da se bode to sigurno tudi za naprej še zgodilo.

VII.

Govor gosp. prof. Šukljeja o verifikaciji volitve poslanca v volilnem okraju kmetiskih občin Postojina, Senožeče, Bistrica, Planina, Lož.

Slavni zbor!

Jaz nikakor nisem pričakoval, da se mi bo treba vtikati danes v to debato; reči moram, da govor, ki ga je danes govoril g. Deschmann, ni nič družega, nego prav neosnovana nepotrebna provokacija te visoke zbornice; stvarno oporekati volitvi, ugovarjati kandidatu, ki je bil voljen od velike večine volilcev, ni g. Deschmann imel pač nikakeršnega povoda. Če je pa on vender toliko časa tukaj ugovarjal volilnemu rezultatu in ga tako odločno napadal, mu tega ne morem zameriti, kajti jaz si to njegovo jezo, njegovo mržnjo lahko z psihologičnega stališča razlagam. Morebiti je na g. Deschmanna pri tej reči nekoliko vplival vzgled drugih deželnih zborov, zlasti štajarskega, v katerem so se sicer verificirale vse volitve, ali se je vender porabila ta prilika, da se je jedna zasolila sedanji vladi. Povod temu napadu pa tiči še drugod. Gospoda Deschmanna jezi, da njegova stranka ni več na krmilu; njega peče, da je zastopnik vlade sedanji gosp. deželni predsednik, in vsled tega si jaz tolmačim to mržnjo, to jezo nasproti volitvi na Notranjskem. Strast zaslepi, g. Deschmann! in v tej svoji strasti niti zapazili niste smešne situacije, v katero ste zabredli. Gosp. Deschmann namreč zagovarja zdaj volilno slobodo, — on, ki je bil kolovodja tiste stranke, katera je l. 1877. na tako čudovit način skupaj spravila tedanjo večino deželnega zbora; — g. Deschmann pridiguje volilno slobodo, on, ki je tedaj zagovarjal vsa nepostavna sredstva, s katerimi so se dosegle volitve v trgovinsko zbornico. Le pogledjte v stenografične zapisnike in videli boste, katera vlada, katera stranka je volilno pravico z nogami teptala: ali vlada, katero ste podpirali Vi, ali sedanja vlada, katero podpiramo mi na levisi te visoke zbornice. (Klici na levi: Iстина je!)

Toda gosp. Deschmann je tudi mojo malenkost potegnil v to debato ter spregovoril ostro sodbo o onem listu, kterega jaz signiram kot odgovorni urednik. Jaz se čudim g. Deschmannu, temu staremu politikarju, da se tako zanaša na lahkovernost svojega občinstva. Ali mar g. Deschmannu ni jasen tisti veliki razloček med uradnim listom in med vladnim ali oficijoznim organom? Uradni list je pač vezan, on ima svoj pohlevni štil — tisti *stilus curiae* — ali takemu listu bi se jaz vsaj niti kot deželni poslanec niti po svoji individualnosti ne bi mogel postaviti na čelo kot urednik. Drugače je z oficijoznim listom in tak je list, kterega jaz uredujem. Temu listu bom pa ostal, v kolikor je to zavisno od mene, toliko časa urednikom, dokler se bodo strinjali moji lastni nazori z idejami, katere imam zastopati na publicističnem polji. In te ideje vam niso neznane! — Mislím, 6. oktobra lanskega leta pri verifikaciji volitve velikega posestva — sem rekel, da mora prenehati boj med avstrijskimi narodi, sicer se bo razbila državna ladija v valovji strankarske agitacije. In s slovenskega stališča sem že takrat poudarjal, da bi bilo bolje za nas, za naš slovenski narod, ako prenehajo strankarski prepiri in ako se podamo na bolj plodovito polje. In takrat je ravno desnica z g. Deschmannom na čelu živahno odobrvala moje besede. Tedaj zakaj danes ugovarja tej ideji, tega ne umem; tako ravnanje se mi vidi sila nedosledno. Sicer pa moram reči, da bi g. Deschmann zadnji bil

v tej zbornici, pri katerim bi jaz hotel iskati doslednosti. Če se spominam njegovih mladih let in če ga primerjam zdaj kot moža, če se spominam, da njegova mati ni govorila še v njeni visoki starosti niti besedice nemške, in če ga zdaj vidim kot priznanega kolovodja Nemštva na Kranjskem, potem moram pač reči, da je g. Deschmann zadnji, od katerega bi jaz prejel kako lekcijo!

In še eno! Vidi se, da je g. Deschmannu jako pri srci sloga v narodnem taboru. Tudi jaz obžalujem, da smo bili prisiljeni k temu razporu, ali eno moram vendar poudarjati nasproti g. Deschmannu, da tisti hip, ko bodejo zopet zavladata načela njegova tudi pri vladi, da tisti hip mine razpor v narodnem taboru; in tisti hip bo narod slovenski njemu in njegovi stranki nasproti tako složno stal, da bo g. Deschmann strmel nad našo slogo; če se bode tudi takrat še g. Deschmann zanimal za našo slogo, tega pač povedati ne morem.

Slednjič g. Deschmann ugovarja tonu, kateri vlada v mojem listu. On kot izkušen gladiator v politični areni ne bode zameril, če se v tej borbi ne poslužujemo glace-rokavic — to je nemogoče, to zna on ravno tako dobro, kakor jaz. Tedaj se bodem vedno ravnal po teh načelih in g. Deschmann nima niti najmanjše pravice meni očitati to, kar mi je očital.

Kar se pa tiče družih reči v njegovem govoru, je že g. deželni predsednik dobro razjasnil vladino stališče in prepričan sem, da bo visoka zbornica potrdila predloge deželnega odbora.

VIII.

V debati o agrarnih razmerah na Kranjskem govoril je poslanec Šuklje:

Slavni zbor!

Na dnevnem redu imamo poročilo gospodarskega odseka o agrarnih razmerah na Kranjskem in sicer o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih. O tej zadevi so do sedaj trije gospodje posegli v debato. Z naše strani govoril je gosp. dr. Vošnjak stvarno in zelo obširno; tudi gosp. Luckmann se je še precej držal samega predmeta, akoravno je tudi on nekoliko ekskurzov napravil, kateri bi boljše bili izostali. O prvem govorniku pa, o g. Deschmannu, nikakor ne bi mogel reči, da je ostal pri sami stvari, je marveč govoril *de omnibus rebus et de quibusdam aliis*. Odgovarjati gosp. Deschmannu na vsa njegova očitanja in jadikovanja je sicer precej težavna stvar, prvič zaradi tega, ker gosp. Deschmann nikoli sam ne prihaja na torišče, zmiraj je obdan od obilnega spremstva, od sijajnega „*cortège-a*.“ Tako je tudi danes najprej pritiral sem vse tiste Kranjce, kateri po ptujih deželah hodijo, med njimi seveda tudi Kočevarje, in poleg tega je navajal tri slavne možake iz preteklega stoletja: Scopolija, Franklina in Hacqueta. Kar se tiče Hacqueta, je govornik porabil to priliko, da je neko malo brco dal onemu čutu, s kojim se naš narod odlikuje pred drugimi, verskemu čutu namreč.

Sicer pa je gosp. Deschmannu težko odgovoriti na njegove pritožbe tudi zaradi tega, ker se je oziral na toliko različnih predmetov. Na misel so mi prišle Götthe-jeve besede:

„ . . es wiederholt die Klage
Des Lebens labyrinthisch irren Lauf.“

Nič mu ni bilo po volji, povsod je imel grajati in tarnati. V agrarni zadevi mu je uže dobro odgovoril gosp. dr. Vošnjak. Jaz mu hočem odgovarjati le na ono, kar je tukaj povedal o kranjskem šolstvu in sploh o ljudski odgoji. On je narodni stranki očital, da premalo in slabo skrbi za ljudsko odgojo. To se pravi, ako te njegove besede prevedem iz strankarskega narečja gosp. Deschmanna v navadno nemščino, da se premalo stori za podučevanje nemškega jezika na naših ljudskih šolah. V tem oziru moram reči gosp. Deschmannu, da obstoji med njegovimi nazori in našimi velik razpor, kateri se nikdar ne bo zacelil. Tudi mi znamo, da je ljudsko šolstvo jako važno. Naš kmet je izgubljen, ako mu ne damo one naobraženosti, vsled katere more tekrovati s srečnejšimi sosedi. Mi to ravno tako dobro znamo, ali mi imamo drugi pojem o namenu ljudske šole; mi ne mislimo tako nizko o ljudski šoli, kakor g. Deschmann, kateri je prepričan, da ljudska šola ima biti le učilnica tujega jezika. Mi smo preverjeni, da ima ljudska šola duh razbistriti naši mladini, da jej ima dati ono znanost, katera jej je potrebna za vsakdanje praktično življenje, da ima učiti mladino korektno in pravilno misliti. V tem oziru pa vsi pedagoški strokovnjaki brez razločka trdijo, da je to ljudski šoli mogoče le na podlagi materinskega jezika. (Dobrokljici na levi.)

Gosp. Deschmann se je danes semtertje, kakor se vidi in kakor se po domače pravi, malo skregal z logiko. On je očital najprej, da se premalo stori za šolstvo in ljudsko naobraženost, a z druge strani zopet

toži, da toliko število učencev prihaja v naše srednje šole. To je nasprotje, ako on misli, da se za naobraznost nič ne stori, a navaja, da je na ljubljanski gimnaziji 800 učencev. Jaz tudi ne vidim tako črno, da bi ti dijaki ne mogli kasneje službe najti. On dalje pravi, da mi sovražimo nemške uradnike. Temu ni tako. Nemške uradnike, kateri mirno spolnujejo svoje uradne dolžnosti, kateri se nam ne vsiljujejo kot politični agitatorji, kateri imajo toliko spoštovanja do jezika onega národa, med katerim živé, da se privadijo temu jeziku, taki uradniki niso in ne bodo nikdar prilike imeli, pritoževati se na slovensko národno stranko, takim uradnikom nikdar ne veljá naša antipatija. Pač pa smo mi tega mnenja, če se oziramo na obilno število nemških uradnikov iz starejše dóbe, da bo enkrat tudi za naše sinove prišel čas, da se bodo spravili tudi na višja mesta, ako bodo zadostili pogojem, kateri se zahtevajo za taka mesta. Tedaj bomo videli, da bomo potrebovali dovolj domačih sinov v naši deželi.

Naša dežela deluje tudi za eksport, poglejte novo osvojeni zemlji, Bosno in Ercegovino, koliko se uradnikov, učiteljev, zdravnikov itd. potrebuje tam, in ker vsaj za sedaj ni misliti, da bodo Bosnjaci dosegli sposobnost za taka uradna mesta, se bode treba ozirati na one, kateri razumejo deželni jezik, in to so v prvi vrsti Slovenci!

Gospod Deschmann se je doteknil onih učiteljskih kandidatov z Kranjske, kateri ne dobivajo mest po drugih sosednjih deželah. Jaz o tem gosp. Deschmannu pritrjujem, ali razlog, da je tako, je po vsem drug, ne pa ta, da bi ti možje nemški ne umeli. Ti možje govore in pišejo nemško izvrstno, ne za pičico slabeje nego rojeni Nemci. Službe tam pa ne dobivajo zarad tega, ker jim tam nemški šovinizem uhod brani, tisti nemški šovinizem, katerega v tej zbornici zastopa gosp. Deschmann.

To sem imel odgovoriti gosp. Deschmannu.

Kar se tiče g. Luckmanna, moram z veseljem konstatirati, da se je bolje držal predmeta, le sem ter tja je nekoliko na stran skočil. Med drugim je on nam očital, da mi Nemce sovražimo. Jaz zopet ponavljam, da naše nasprotje nikakor ne veljá onim Nemcem, kateri mirno med nami živé, ki ne zahtevajo, gospodovati nad nami, kateri spoštujejo jezik národa, v katerem si kruh služijo. Istina je, da je po sosednjih kronovinah razširjena misel, da pri nas na Kranjskem vladajo Bog zna kake obupne razmere. Toda — kdo je to zakrivil? Ravno nemški listi, kateri take lažnjive vesti razširjajo med svetom. Ravno te dni sem čital nek taki list „Kölnische Zeitung,“ kjer se popisuje naša gorenjska stran, zlasti bohinjska dolina, kakor da bi bila ta dolina kje v Abrucah. V tem listu se tako grdí naše prijazno gorenjsko prebivalstvo, kakor da bi sestavljeno bilo iz golih roparskih čet. To tedaj ni naša krivda, ako sosednji národi tako o nam mislijo. Moja gospôda! Ako hočete, da se bo v sosednjih deželah drugače sodilo o naši deželi, potem vplivajte na dopisnike vaših listov in videli bodete, da bo naša dežela kmalu prišla na čisto drugo ime. (Dobrokljici na levi.) Sicer pa je gosp. Deschmann govoril kot zastopnik veleposestva. Jaz moram kranjsko veleposestvo odkrito obžalovati zarad takega govora. Vprašanje, katero imamo danes na dnevnem redu, je važno, in dolžnost nam veleva, stvarno se baviti ž njim. Čemu tedaj je treba, pri taki priliki brez vsake stvarne potrebe zopet v to zbornico priterati stari národni razpor? Naloga velicega posestva, njegova *raison d' être* bi imela biti, da posreduje med nasprotnimi strankami, ne pa, da nalašč razdraženost v národu provzrokuje. (Živahni dobrokljici na levi.) In radi tega živo obžalujem, da je ravno g. Deschmann pri tej priliki smel govoriti imenom stranke kranjskih veleposestnikov.

IX.

Govor poslanca Šukljeja v zadevi zgradbe Dolenjske železnice.

Slavni zbor!

Skoro se me je lotila neka otožnost, ko sem prečital poročilo deželnega odbora o Dolenjski železnici. Spominal sem se pri tej priliki, da je letos skoro 19 let minulo od tega, odkar se je v Kranjskem deželnem zboru v prvo izrazila želja Dolenjskega prebivalstva po tej neobhodno potrebni železnični črti. Bilo je 29. januarja 1866. leta, ko je povodom debate o Gorenjskeji železnici tedanji zastopnik Belokranjskih kmet-skih občin, Kapelle, poudarjal misel, da je treba ozirati se tudi na Dolenjsko stran; in od tistega časa, gospôda moja, koliko se je že govorilo in pisarilo, koliko se je že moledovalo in sklepalo o isti zadevi! Če bi se železnica dala zidati z golimi resolucijami, potem, gospôda moja, bi nas kurirni vlak že danes lahko popeljal iz Ljubljane doli v Novo Mesto in onstran Gorjancev na obrežje Kolpe in Lahinje; in prošenj je bilo že toliko za to progo izročeni, da bi se morda prvi kilometer železnice dal pokriti ž njimi.

Tako dolgo čakati ugodne rešitve je pač mučno za Dolenjce; še veliko huje pa je, da smo morali odstopiti od svoje prvotne ideje ter se sprijazniti z drugo, veliko manj vabljivo; in, gospôda, danes je položaj tak, — o tem menda ne more dvomiti nikdo izmed Vas. — Kajti, gospôda moja, predstavljali smo si Dolenjsko železnico vedno kot veliko svetovno progo, kot glavno železnico, katera bi imela nalogo, posredovati svetovni promet med zapadno Evropo in Balkanskim poluotokom.

Ti nazori — dandanes bi se jim morda lahko reklo: te domišljije — imeli so na vsak način dokaj vabljivega in dokaj stvarno utemeljenega. Poglejmo si karto in na prvi pogled bomo spoznali, da naravna pot od Bodenskega jezera in Arlberškega predôra do pristanišča Solunskega drži doli po oni črti, katera veže Ljubljansko mesto z Belo Krajino in Hrvaško mejo.

Ali, gospôda moja, navzlic temu, da nam je ministerstvo leta 1869. v tem oziru dalo pozitivne obljube, vkljub temu, da so se dotični načrti pregledali v tehničnem in vojaškem oziru, še do današnjega dné nimamo te proge, in če se oziram na dopis sedanjega trgovskega ministerstva z dné 27. junija 1882. leta, potem moram naravnost reči: Misel, da bi se Dolenjska železnica mogla zgraditi kot glavna, svetovna železnica, je v današnjih razmerah neizpeljiva in zaradi tega kaže, z vso silo delati na to, koncentrirati svoje napore v ta namen, da dobimo za Dolenjce vsaj lokalno železnico z normalnim tirom.

Da je ta proga, gospôda moja, eminentno potrebna, o tem ne bodem imel prilike dolgo se razgovarjati. Tolikokrat se je ta predmet že razpravljal v Kranjski deželni sobani, da tudi jaz ne bi mogel navajati čisto nič novega in zaradi tega ne bo nikdo zahteval od mene, da bi Vas nadlegoval s statističnimi izkazi o produktivnosti Dolenjskega ozemlja, da bi Vam našteval kolikovine premoga in lesa, vina in železa, živine in poljskih pridelkov, ki bi se imeli izvažati po tej črti, da bi segel v bodočnost in govoril o oni obrtniji, katera bi se na Dolenjskem mogla razvijati, če bi bila komunikacija količkaj bolj umestna in primerna.

O vsem tem tedaj mi ne bo treba govoriti, le jedno moram naglašati: če bi se danes našel v tej deželni sobani poslanec, ki bi v svojem pretiranem skepticizmu še dvomil nad absolutno potrebnostjo te črte — z mano naj pride doli na Dolenjsko, stopi naj v te kraje, ki so navzlic svojemu naravnemu bogastvu dandanes še tako silno zaostali v gospodarskem oziru, poda se naj med narod, in to, kar bode videl pri tej priliki, bêda in gospodarski propad po najplodovitejših pokrajinah in zanemarjenost ljudstva vkljub svoji naravni nardarjenosti, vse to bo mu praktičen komentar k vekoviti resnici, da na intenziven narodni razvoj največ vpljiva intenziven promet, intenzivno občevanje s tujim svetom. Zaradi tega je Dolenjska tako oslabela v gospodarskem oziru, in zaradi tega je Dolenjec tako zaostal, ter se tudi Dolenjska ni mogla razvijati, ker je postavljena na nekak „Isolierschemel“ in ker je do danes čisto odrezana od svetovnega prometa.

In, gospôda moja, ne potrebujemo Bog zna kako kolosalnih svot, da bi životvorili to železnico. Res je, da je pred letom 1873. in njegovim gospodarskim polomom se izračunila potrebščina za Dolenjsko železnico kot svetovno progo v znesku 18- do 20 milijonov goldinarjev.

Ali dandanes vender železnice veliko ceneje gradimo nego takrat, v dôbi gospodarskega napredka in slaboglasnih „gründerjev“, in pri lokalni železnici moramo se ozirati posebno tudi na to, da so takim železnicam dovoljene izredne in jako znamenite olajšave.

Strokovnjaki, katerim je vsa črta dobro znana, zagotovljali so mi, da bi troški za tako železnico od Ljubljanskega mesta do Hrvaške meje k večjemu $4\frac{1}{2}$ do 5 milijonov znašali, in jaz moram reči, da me je srce bolelo, ko sem iz dopisa visokega trgovskega ministerstva razvidel, da nam niti teh stroškov ne dovoljuje ona država, katera je vender ravno sedaj s kolosalnimi žrtvami prodrila Arlberško skalovje, in katera ravno sedaj dovršuje Gališko in Česko-Moravsko transverzalno železnico.

Tudi gledé Dolenjske železnice nam je država, oziroma trgovinsko ministerstvo obljubilo le podporo in nadejati se je nam vsaj, da bo ta podpora v istini izdatna. Saj ne zahtevamo nič krivičnega, saj se smemo sklicevati na to, da bi vojvodina Kranjska le s presežki onih svot, katere je preveč plačevala pri zemljiškem davku, sama si lahko zgradila toliko potrebno Dolenjsko železnico, in tedaj smemo pričakovati od nepristranosti sedanje vlade, da bode tudi ona izdatno pripomogla k zgradbi Dolenjske železnice.

Jaz računam tedaj najprej na državno podporo.

Potem mislim, da bode tudi prvi denarni zavod dežele kranjske, kranjska hranilnica, svojo dolžnost storila nasproti tako eminentno domoljubnemu podjetju. Ne pričakujem sicer, da bi kranjska hranilnica tu zopet skazala ono potratno radodarnost, katero je na primer takrat bila obelodanila, ko je ona na troške svojega rezervnega zaklada monumentalno stavbo dozidala Ljubljanski realki — vender pa mislim, da ima ravno v tem slučaju kranjska hranilnica jako ugodno priliko, dokazati, da se v istini zanima za vitalne deželne koristi.

Ljubljansko mesto bode tudi podpiralo — uverjen sem — to podjetje, od katerega bo ravno glavno mesto vojvodine kranjske največ dobička imelo poleg Dolenjske; kajti lahko rečem, da bode Ljubljana še le potem postala prava stolnica naše dežele, ako jo bode železni tir vezal z Metliko in Črnomljem.

Posamezniki bodejo se tudi potrudili; že lastna korist, lastni interes jih bo nagibal k temu. Dolenjske občine bodejo storile svojo dolžnost navzlic svoji revščini, zemljišče se bodej večinoma ali zastonj, ali jako po ceni odstopilo, in tako tudi eksproprijacija, razlastitev, ne bode stala Bog zna kakih svot.

In tedaj smemo pričakovati, da bode vender mogoče skupaj spraviti te potrebne stroške.

Denarne zapreke tedaj, gospôda moja, ne bodo tako nepresežne, da bi kranjski deželni zbor radi njih moral opustiti namero, katero je deželni zastop gojil tako rekoč od one dobe, od kar izvršuje svoj zvišeni poklic: biti interpret narodovega javnega mnenja.

Le jedno moram naglašati! Čem dalje odlašamo s tem projektom, tem bolj težavna bode njegova izvršitev. Prvič zaradi tega, ker se z vsakim letom razširja gospodarski propad na Dolenjskem, potem pa še iz nekega drugega razloga: Jaz sem uže omenil, da računam pri tej priliki v prvi vrsti na izdatno državno podporo.

Toda jaz sem tega mnenja, da bode finančni kredit naše države kmalu jako obremenjen po ravno takih zgradbah. V sudetskih deželah, na Češkem in Moravskem, se kujejo veliki projekti o vodnih stavbah, plovnih prekopih in to je gotovo, da bodo vsi ti projekti in njih izpeljava državo stali velike svote. Potem pa, gospôda moja — jaz ne vem, če ne bode velika večina v tej deželni sobani drugega mnenja — jaz vsaj se ne morem ubraniti bojazni, da bode tudi podržavljenje Cesar-Ferdinandove severne železnice in njena eksproprijacija v prvem desetletji zahtevala tako velike svote, da bode vsled teh kredit za železnične zgradbe izdatno okupiran, in ker tedaj mislim, da je skoro čas, da se resno lotimo te svoje naloge, pozdravljam z veseljem, da je deželni odbor že neko gotovo svoto temu namenu predlagal, neko svoto za pripravljavna dela.

S tem jo bodedo ukrenili po ravno tisti poti, po kateri so naši predniki pred 19. leti po dr. Tomanovim vodstvom se potezali za Gorenjsko železnico in zaradi tega nimam boljšega sklepa za svoje opazke, nego srčno željo, da bi i mi pri svojem potezanji za Dolenjsko železnico prišli do enakega ugodnega uspeha, do istih blagotvornih posledic, kakor naši predniki pred 19 leti gledé Gorenjske železnice.

Zaradi tega toplo podpiram nasvet upravnega odseka. (Živahno odobravanje.)

X.

O prošnji Šmartinske občine, naj se na ondotni čveterorazrednici vpelje poludnevni pouk, ter naj se nemščina uči le kot prost predmet.

Slavni zbor!

Imenom šolskega odseka imam čast poročati o peticiji Šmartinske občine.

Šmartinska občina prosi namreč, naj posreduje deželni zbor, pri e. kr. deželnemu šolskemu svétu, prvič za to, da bi se vpeljal na ondotni čveterorazrednici poludnevni pouk, drugič, da se nemščina na tej šoli odslej uči ne več kot obligaten, temveč kot prost predmet.

Kar se prve točke te prošnje tiče, nimamo veliko določeb v postavi. Jedina določba, katera se ozira na poludnevni pouk, je §. 11. drž. šolske novele z dné 2ga maja 1883. l. in ta paragraf določuje maksimalno število učencev pri poludnevem pouku. Vender mislim, da je bil namen te določbe, da je bila „ratio legis“ ta, da se dotičnim šolam dovoli neka olajšava, če to zahteva preveliko število učencev ali če to zahtevajo posebne krajne šolske razmere.

Kar se Šmartinske občine tiče, gospôda moja, pač šolski odsek ni imel prilike, natančno se informirati o tej zadevi.

Gledé prvega razreda je deželni šolski svét že pred dvema letoma bil vpeljal poludnevni šolski pouk, pri drugih razredih razmerje učencev in število učencev ne utegne biti tako visoko; morda, da bode v drugem razredu okoli 100 ali čez 100 učencev, v drugih razredih pa jih sigurno ni toliko, v četrtem razredu jih je letos 27. — Pomisliti pa je vender treba, da je okrožje te šolske občine jako obsežno, tako da imajo nekateri učenci več kot eno uro hodá v dotično šolo.

Nasledki take daljave morajo biti vsakemu popolnoma jasni: obisk je potem nereden in dotičnim starišem se niti malomarnost in nebrižnost ne more očitati, kajti tudi skrbnemu očetu vender nazadnje ne ugaja, ako mora svojega sina vsak dan pošiljati v tako oddaljeno šolo; in kar se učencev samih tiče, je tudi

njih osebna žrtev prevelika. Shajati ves dan, ne da bi kaj gorkega med tem užili, le s kosčekom kruha, gospôda moja, to je gotovo tako velika osebna žrtev, da se nemoremo čuditi, če se potem učni namen ne doseže.

Gledé na te razmere nasvetuje tedaj šolski odsek:

Slavni deželni zbor naj sklene:

„Prošnja Šmartinske občine za poludnevni pouk se odstopi visoki vladi s priporočilom, da blagovoli preiskavati krajne razmere, ter potem kolikor mogoče ustreči željam ondotnega prebivalstva.“

Druga točka te prošnje ozira se na obligatni pouk v nemškem jeziku.

Ta obligatni pouk, kateri je vpeljan na Šmartinski štirirazrednici, opira se na §. 7 naredbe deželnega šolskega sveta z dné 8. oktobra 1870. l. Po tem paragrafu se ima na vseh kranjskih štirirazrednicah, izvzemši Kočevje, nemščina učiti kot obligatni predmet.

Kot poročevalec šolskega odseka nimam povoda, se stvarno spuščati v razmotrivanje, če je prošnja dotične občine v istini v soglasji s koristmi dotičnega kraja, temveč jaz se bodem oziral le na to, če se ta prošnja strinja z zakonitimi določbami.

V tem oziru, gospôda moja, pa je merodajen §. 6 drž. šolskega zakona z dné 14. maja 1869. Ta paragraf se glasi:

„O učenem jeziku in o podučevanju v katerem drugem deželnem jeziku določuje, zaslišavši tiste, kateri šolo vzdržujejo, deželna šolska oblast, držeč se pri tem mej, ustanovljenih v postavah.“

Šolski odsek je imel tedaj dvojno nalogo; imel se je ozirati prvič na to vprašanje, koga da ima zaslišati deželno šolsko oblastvo, in drugič na vprašanje, katere so one postavne meje, na katere se sklicuje državni šolski zakon.

Kar se prvega vprašanja tiče, vzdržujeta pri nas na Kranjskem šole vsled postave 19. decembra 1874. l. in one z dne 26. oktobra 1875. l. dva faktorja, namreč: šolska občina, katera ima skrbeti za poslopje in stvarne potrebščine, in drugič normalno-šolski zaklad oziroma njegov oskrbnik, deželni odbor. Iz tega se razvidi, da ima deželni šolski svet v tem oziru dolžnost, poizvedavati mnenje teh dveh faktorjev. Kar občina misli, to je že izrečeno v peticiji, in po mojem subjektivnem mnenji bi se morda še lahko krajni šolski svet o tem vprašal; potem pa bode na vsak način tudi deželni odbor moral povedati svoje mnenje o tej zadevi.

Ali katerih postav se ima držati deželni šolski svet in katere so tiste postavne meje, o katerih govori državni šolski zakon?

Gospôda moja, mi na Kranjskem nimamo nobene postave, katera bi uredila vprašanje učnega jezika in vprašanje pouka v drugem deželnem jeziku. Tedaj mora biti merodajna v tem slučaju le določba temeljnih zakonov, alineja 3., člena 19. — dovolite da prečitam nemški tekst, ker slovenskega nimam pri rokah (bere):

„In den Ländern, in welchen mehrere Volksstämme wohnen, sollen die öffentlichen Unterrichtsanstalten derart eingerichtet sein, daß ohne Anwendung eines Zwanges zur Erlernung einer zweiten Landessprache jeder dieser Volksstämme die erforderlichen Mittel zur Ausbildung in seiner Sprache erhält.“

Tako, gospôda moja, član 19. temeljnega zakona, ta „Magna Charta“ avstrijskih narodov. Ker je ta določba čisto jasna in ker se v istini vrši neko nasilstvo, ako se poduk v drugem deželnem jeziku vpelje kot obligaten predmet, ker imajo tudi dotičniki vso pravico, oporekati temu, ter se sklicevati na svojo ustavno pravo, zaradi tega v imenu šolskega odseka predlagam in se tudi nadejam, da bode visoka zbornica jednoglasno pritrdila predlogu:

Slavni deželni zbor naj sklene:

„Visoki vladi se odstopi prošnja Šmartinske občine za neobligatni nemški pouk na ondotni četverorazrednici s priporočilom, da po dogovoru z deželnim odborom blagovoli ustreči dotični želji.“

XI.

Govor prof. Šukljeja za ustanovitev vinarske šole na Dolenjskem.

Slavni zbor!

V poročilu deželnega odbora, o ustanovitvi vinarske šole na Dolenjskem in v nasvetih, katere smo ravnokar čuli iz ust gosp. poročevalca, me zanimata zlasti dva momenta. Ona dva sta me tudi napotila, da sem si besedo izprosil pri generalni debati.

Najprej mi je namreč z neko zadovoljnostjo konstatirati, da se potrebi vinorejske ali vinarske šole na Dolenjskem, kakor mislim, na nobeni strani ne ugovarja. Tudi gosp. predgovornik ni imel pomislikov proti taki ustanovitvi. Vendar bi jaz tukaj še pristavil, da je skrajni čas, da ustanovimo tako šolo, da je v

istini *periculum in mora*, če se ne dá Dolenjcem takoj taka naprava. Meni ni na tem, da se danes le v principu, le načelno izreče in naglaša potreba tacega zavoda, temveč jaz in z mano vred gotovo vsa vinorodna Dolenjska, mi pričakujemo, da se bode takoj pričelo resno delo v ta namen in tirjamo, da se bode takoj nakupilo ali v najem vzelo dotično posestvo, in preselila Slapska šola v novo aktiviran zavod na Dolenjsko. Gospôda moja, nikar ne odlašati sicer bode opasnost velika za Dolenjsko prebivalstvo.

Kajti, gospôda moja, vsakemu izmed nas je znano, da je Dolenjsko stran zadel zopet osoden udarec, mnogo bolj občutljiv, nego živinska in račja kuga, in vse one elementarne nevihte, katere so tekom zadnjega desetletja razsajale po Dolenjskem: vsi veste, da se je filoksera vgnjezdila v Dolenjskih vinogradih, in pritrčili mi bode, da, ako se mi Dolenjci ne obranimo temu škodljivcu, vničil nam bode vse vinograde, s tem bode vničen vinski pridelek in ž njim vred najglavnejši vir Dolenjskega blagostanja. Kajti, pospôda moja, že krajne razmere na Dolenjskem so take, da po pobočjih Dolenjskih gorá ni mogoče saditi kake druge kulturne rastline; mi ne moremo posnemati Slavoncev, kateri začenjajo spreminjati svoje vinograde v njive, ter saditi tam turšico, koder je rastla poprej trta; mi tega ne moremo. Tam, kjer sedaj trta raste, bode morda pridelali nekoliko krompirja in fižola, ali nasledek bode ta, dá bode večina ozemlja ostala goličava, da bo praprotje rastlo okoli razvalin zapuščenih zidanic in potem bo, gospôda moja, na Dolenjskem vskipela revščina in siromaštvo do tacih dimenzij, o katerih se nam dandanes niti ne sanja; in zaradi tega sem jaz odločno tega mnenja, naj slavni deželni odbor takoj ukrene vse, kar je potrebno, da se ta vinorejska šola kakor hitro mogoče praktično ustanovi.

Drugi moment, na katerega se mi je ozirati, je pa ta, da izberemo ugoden kraj za to vinarsko šolo. V tem oziru vidim nek razloček med poročilom deželnega odbora in med nasveti gospodarskega odseka; namreč gospodarski odsek je izpustil one besede „kolikor mogoče blizo Novega mesta“. Jaz razumem njegovo stališče, tudi jaz s svoje strani pritrdim gosp. poročevalcu, kateri je to tolmačil v tem smislu, da gospodarski odsek ni hotel rok vezati deželnemu odboru, da mu ni maral zaprek stavljati pri njegovem pogajanji in obravnavanji in tedaj jaz tudi s svoje strani temu ne bodem ugovarjal. Vendar mi je dolžnost, že pri tej priliki naglašati, da se meni vsaj kot najbolj pripraven kraj za tako vinarsko šolo vidi okolica Novomeška, obližje Novomeško. Kajti, gospôda moja, že lansko leto sem poudarjal, da te šole vplivajo največ s tem, da se konservativni kmetovalec, konservativni posestnik potom autopsije, z lastnimi očmi prepriča o vseh in o koristi umnega poljedelstva, oziroma umnega vinarstva, in kar je ravno prej gosp. poslanec Lavrenčič omenjal, ki sé toplo poteza za Slapsko šolo, je tudi povod mojemu umovanju.

Gospôda moja! Treba je tedaj, da napravimo vinarsko šolo v takem kraji, kamor Dolenjsko prebivalstvo z vseh strani prihaja. V tem oziru pa, gospôda moja, se noben kraj ne more meriti z Novim mestom in njegovo okolico. Že ondotne porotne sodnije silijo naj imovitejše in zaradi tega tudi naj bolj inteligentne kmetijske posestnike, da se vsako leto po več tednov mudijo v Novem mestu.

Tudi višja gimnazija v Novem mestu dáje mnogim in ravno premožnejšim Dolenjcem povod, da pogostoma zahajajo v Dolenjsko središče in z druge strani so veliki sejmi, so cerkveni prazniki, kakor o Poreijunkuli, o sv. Feliksu, o Mali maši nekaj magnet bi rekel, kateri včasih kar ogromne množice Dolenjskega prebivalstva privabi v Novo mesto in njegovo okolico.

Ako se oziram na vse te razmere, drugih razlogov ne bodem navajal, potem bode prišli do tega sklepa, da kaže v prvi vrsti, ozirati se na obližje Novega mesta.

Le še na eno drugo stvar bi opozarjal pri tej priliki slavno zbornico, namreč na neko priznano, skoraj bi rekel kulturno-zgodovinsko resnico. Amerikanski nacional-ekonom Carey je povdarjal v svojem epohalnem delu, da se kultura najbolj bujno razvija, ako se ustvari mnogo lokalnih kulturnih središč. Gospôda moja, tako lokalno osredje duševnemu življenju na Dolenjskem pa bi imelo biti Novo mesto. Njegova izredna, jako ugodna zemljepisna lega, njegova zgodovina, potem vsi oni važni zavodi, kateri se nahajajo že v tem mestu, mu utisnejo ta pečat in jaz mislim, da bi bila tedaj naloga naša, vzdržati to, kar je že pričela priroda in kar je že narekovala preteklost. V tem oziru pa, gospôda moja, bode sigurno tudi vinorejska šola mnogo pripomogla v to svrhu, da dobimo v Novem mestu zares nekako kulturno osredje za celo Dolenjsko.

Posebne predloga ne bodem stavil; v obče se strinjam z načrtom gospodarskega odseka in tudi nazadnje nimam s svojega stališča, ako namreč deželne finance to dopuščajo — kar bo gotovo razložil gospod poročevalec — nič oporekati gosp. predgovorniku Lavrenčiču.

Vendar bi konečno še povdarjal, da bode pri ustanovitvi Dolenjske vinorejske šole na vsak način treba gledati na to, da se poučujejo učenci tudi v nekaterih drugih ali morebiti v vseh strokah umnega poljedelstva in na to se bode treba ozirati že pri nakupu ali pri najemu dotičnega zemljišča. V prvi vrsti pa mi je bilo ležeče na tem, da sem že pri tej priliki naglašal izredno ugodnost Novomeškega obližja za to šolo. (Živahni dobro-klici.)

XII.

O načrtu zakona, s katerim se imajo prenarediti nekatera določila glede vzdržavanja šol in plačevanja šolskih stroškov, imel je poslanec Šuklje kot poročevalec finančnega odseka sledeči govor:

Poročevalec finančnega odseka, slavni deželni zbor, ima danes hvaležno nalogo, zastopati v tej visoki zbornici načrt zakona, katerega finančni odsek nasvetuje po dolgem in natančnem premišljevanji.

Ugovarjal je častiti gospod predgovornik, poslanec Grasselli, župan Ljubljanskega mesta. Sledil sem njegovemu govoru z ono natančno paznostjo, katera je dolžnost vestnega poročevalca, ali izreči moram vendar, da se nekemu utisu nisem mogel vbrani; glasno se je sicer danes v tej sobani razlegal glas župana in zastopnika Ljubljanskega mesta, ali meni vsaj se dozdeva, da se je nekako premalo slišal deželni poslanec, kateremu je naloga, v prvi vrsti ozirati se na korist cele dežele.

Predno se spuščam v meritorno utemeljevanje nasvetov finančnega odseka, mi bode treba na njih pravo vrednost reducirati one razloge, s katerimi je Ljubljanskega mesta zastopnik, čegar stališče jaz sicer v tej zadevi popolnoma razumem, hotel spodkopavati nasvete finančnega odseka.

On se je najprej skliceval na šolsko postavo z 19. decembra l. 1874. Kar se te postave tiče, mi je njena genezis popolnoma jasna. Deželni zbor je bil namreč l. 1874. prisiljen, predrugčiti svoj zakon z 29. aprila 1873. l., št. 37. Pač je povdarjal gospod poslanec Grasselli, da je bilo načelo, izraženo v postavi 29. aprila 1873. l., popolnoma pravilno; jaz s svojega stališča temu niti ugovarjati ne morem. Ali kaj to koristi, da je bilo to načelo pravilno, če smo vendar povsod videli, ne samo pri nas, ampak tudi v drugih deželah, da je absolutno neizpeljivo, in vsled tega je bilo deželnemu zboru, kateri je leto poprej šolskim občinam navalil dvojno breme, skrbeti za ves šolski trošek, plačevati stanarine, stavbene potrebščine in plačevati aktivitetne prejemke učiteljskemu osebju. Zaradi tega je bil leta 1874, deželni zbor prisiljen, nov zakon napraviti, ravno onega, katerega mislimo predrugčiti danes. Da se pri tem zakonu ni oziral na Ljubljansko mesto, je tudi razumljivo; v Ljubljanskem mestu se niso čule take pritožbe, kakor od drugod, tedaj se je Ljubljansko mesto pustilo v svojem starem razmerju in le gledé druge dežele se je sklenila sprememba postave.

Gospôda moja, danes je pač vsakdo izmed nas jasen si v tem oziru, da postopanje tedanjega deželnega zbora vendar ni bilo dovolj previdno; premalo je poznal zanemarjenost Kranjskega šolstva, premalo poznal izredne potrebščine njegove, in on se je zibal vedno še v iluziji, da bode mogoče tisto ravnotežje, katero je leta 1874. dejansko še obstajalo med troški Ljubljanskega šolstva in med troški in potrebščinami normalno-šolskega zaklada, da bode mogoče, pravim, ravno to ravnotežje ohraniti tudi še za bodočnost. To je bila tedaj takrat prva napaka.

Potem pa, gospôda moja, si takrat nikdo v tej deželni sobani ni domislil, da bode leta 1880. nov in jako važen davčni objekt prirasel deželi naši, namreč južna železnica. Leta 1874. je bila južna železnica še davka prosta. Če bi se bil tedaj kdo tu, v tej zbornici, že domislil, da tekom šest do sedem let ta predprava neha, gospôda moja, uverjen sem, da bi se izjema Ljubljanskega mesta takrat nikdar ne bila statuirala in da bi se v tej zbornici po tej postavi ne bi bila sezidala ona stranska ali zakotna vrata, skozi katera sedaj leto za letom uidejo oni tisočaki, katere je južna železnica naši deželi po vsej pravici plačati dolžna.

Kar se južne železnice tiče — imam namreč tú postavo z 8. maja 1869. l., za katero si bodem prosil dovoljenja, da jo prečitam — ta slôve:

„Die Gesamtsumme der von einer nicht unter dem §. 2 begriffenen Eisenbahnunternehmung zu entrichtenden Erwerb- und Einkommensteuer ist zum Zwecke der Vorschreibung auf die betreffenden Länder in folgender Weise zu vertheilen: Befindet sich die oberste Geschäftsleitung der Unternehmung in einem der Länder, welche die Bahn durchzieht, so sind vorweg 40 Percent der Steuer in diesem Lande in Vorschreibung zu bringen, die restlichen 60 Percent aber auf die sämtlichen Länder, welche die Bahn durchzieht, nach dem Verhältnisse der Länge der betreffenden Bahnstrecke zu vertheilen und daselbst vorzuschreiben. Befindet sich aber die oberste Geschäftsleitung der Unternehmung in einem Lande, welches die Bahn nicht durchzieht, so sind in diesem Lande 10 Percent vorzuschreiben, die restlichen 90 Percent aber in den Ländern, welche die Bahn durchzieht nach dem Verhältnisse der Länge der betreffenden Bahnstrecke in Vorschreibung zu bringen.

Die Vorschreibung hat in der Gemeinde, wo sich der Sitz der obersten Geschäftsleitung der Unternehmung, oder wenn diese außerhalb des Landes sich befindet, wo sich der Sitz der Betriebsleitung im Lande befindet, und falls in diesem Lande eine Betriebsleitung nicht bestünde, in der Hauptstadt dieses Landes zu geschehen.“

Iz tega tedaj, gospôda moja, razvidimo, da je imel postavodajalec namen, posameznim deželam, posameznim krajem, v našem slučaju tedaj vojvodini Kranjski, a ne Ljubljanskemu mestu, dati pravico, da na prihodnino in dohodkarino dotičnim železnicam naloži posebno deželno priklado. Da ne bi imeli tega zakona z 19. decembra 1874. l., potem bi, gospôda moja, stvar bila popolnoma jasna in izjema Ljubljanskega mesta ne bi obstala. Vsled tega bi imela južna železnica, ker znaša njen prihodninski in dohodninski davek, ordinarij z izredno priklado za leto 1884. vsega skupaj okroglo 98500 gld., bi morala tedaj južna železnica le za leto 1884. v okrogli svoti 17700 gld. plačati normalno-šolskemu zakladu. Ali sedaj obstoji izjema Ljubljanskega mesta, davek južne železnice je v Ljubljani predpisan, in kake so posledice za naš normalno-šolski zaklad? — Južna železnica plačuje le v Ljubljani, v Ljubljanski šolski zaklad 4928 gld., normalno-šolski zaklad ima vsled tega čiste zgube 17700 gld. in južna železnica ima vsled tega čistega dobička vsako leto okolo 12000 gld. Pred dvema letoma tedaj, ko je bil gospod baron Apfaltrern leta 1882. izročil deželnemu zboru načrt zakona gledé teh priklad železničnih podjetij, takrat smo se vsi še zibali v tej nadi, da bode mogoče popraviti to nedostatnost s tem, da se Ljubljana pusti v starem razmerji in le pritegne k troškom normalno-šolskega zaklada tudi južna železnica. Ali, gospôda moja, Vi vsi veste, da so nam te nade splavale po vodi: ta načrt ni dobil najvišjega potrjenja. In če hočete razloge vedeti, zakaj da ga ni dobil, prosim pogledjte v lansko letno poročilo §. 1., stran 20., in iz tega bode te razvideli, da je to absolutno nemogoče toliko časa, dokler obstoji izjema Ljubljanskega mesta. Mi smo tedaj postavljeni pred to alternativo, ali se enkrat za vselej odreči prikladi južne železnice za normalno-šolski zaklad, ali pa odpraviti izjemo Ljubljanskega mesta; in tedaj, gospôda moja, se jaz usojam vprašati, kako bi mogli mi stopiti pred svoje volilce, s kakimi obrazi bi se jim morali pokazati, če bo nam vest očitala, da smo tako gospodarili z deželnimi prihodki, z deželnim premoženjem? Sleherni, tudi zadnji volilec, bi lahko stopil pred najboljšega izmed nas in mu očitno v obraz rekel: Vi niste vredni našega zaupanja, lahkomišelnost ste gospodarili z deželnim imetjem, lahkomišelnost napravili deželne dohodke! (Dobrokljici na levi.)

Da je položaj normalno-šolskega zaklada in vsled tega tudi položaj deželnega šolstva v, skoro bi dejal, obupnem stanji, gospôda moja, zato se sklicujem le na proračun priloga 8., katero Vam je izročil deželni odbor. Te številke imajo neko grozovito zgovernost in jaz moram reči, da vse spremembe v našem šolstvu, vse reforme — in reform je precej potreba — so neizpeljive vsled tega, ker denarnih sredstev nimamo na razpolaganje.

Da navedem le en slučaj! Menda vsi v tej zbornici bili smo tega mnenja, da je prošnja učiteljev na enorazrednicah za opravilne doklade stvarno utemeljena, stvarno opravičena in vendar absolutno nismo mogli uslišati te prošnje radi tega, ker potrebščina normalno-šolskega zaklada uže presega denarne sile naše domovine.

Gospod poslanec Grasselli se je potem podal tudi v račune in izračunil, da bi Ljubljansko mesto moralo 30000 gld. več plačevati. Jaz bodem potem dokazal, da je diferenca veliko manjša, da gre tukaj le za svoto k večjemu 14- do 15000 gld., in tudi na to se bodemo ozirali, če se v istini Ljubljansko mesto čisto nič nima brigati za duševni niveau, na katerem stoji prebivalstvo na deželi. Za sedaj pa moram naglašati le to, da tako razmerje nahajamo nazadnje vendar skoro povsod po deželi.

Gospod poslanec Grasselli je sam pripoznaval, da imamo aktivne in pasivne šolske okraje. Na primer vsi gorenjski okraji, izvzemši edino Radoljico, so aktivni, vsi dolenski in notranjski šolski okraji so pasivni, in jednako razmerje se prikaže tudi pri posameznih krajih.

Tako na primer, gospôda moja, zastopam jaz med drugimi tudi Novo mesto. Kar se Novega mesta tiče, njegove šolske priklade, bi ono jako lahko izhajalo, da bi mu bilo skrbeti le za svoje šolske potrebščine. Sami znate, da očetje Franciskani jako po ceni podučujejo, in dvorazredna deklška šola tudi ne stane tako ogromne svote, tedaj tukaj bi bil presežek pri šolski prikladi.

Gospod poslanec Grasselli se je danes spominal našega prerano umrlega tovariša gosp. viteza Schneida.

Nikdo nima več povôda obžalovati, da ga je smrt tako zgodaj pobrala iz naše srede, kakor denašnji poročevalec finančnega odseka; kajti jaz sem prepričan, če bi bil še med nami, bi sam vstal in odgovoril gosp. poslancu Grasselliju navzlic svojim simpatijam za Ljubljansko mesto, ter dejal: Jaz zastopam tukaj v deželnem zboru Idrijsko mestno občino; pogledjte v proračun normalno-šolskega zaklada, in Vi bode te našli, da normalno-šolski zaklad niti vinarja ne plačuje za Idrijsko šolstvo in vendar mora vsak Idrijski davkoplačevalec nositi breme visoke šolske priklade, kakor drugi deželani po deželi Kranjski!

In nazadnje, gospôda moja, to so vendar občine, katere imajo svoje šole. Kaj pa poreče gosp. poslanec Grasselli o ubogem seljaku, kateri leto za letom odrajuje svoje krvavo pridobljene goldinarje za normalno-šolski zaklad, pa niti šolskega poslopja v svoji občini nima in v svojem kraju niti učitelja ne vidi

— (Klici: Res je!) Tam se pač godi krivica. Kdor se pa postavlja na tako tesno stališče v Ljubljani, temu moram pač reči, da razmer Kranjskega šolstva sploh ne pozna ali poznati neče.

Gospôda moja, da razmerje v istini sedaj ni pravično, kakor sem trdil tudi v poročilu finančnega odseka, o tem menda tudi ni treba dosti dokazov. Le en slučaj, da razjasnim to stvar! Vzemimo na primer odvetnika, kateri plačuje, recimo 100 gld. prihodninskega in dohodninskega davka na leto, in sicer za ordinarij. Ako biva v Ljubljani, mu je plačevati le 10 gld. šolske priklade; ako biva na deželi, ako mora svoja deca pošiljati v Ljubljano v šolo, mora plačevati od ordinarija in direktne priklade 20 %, tedaj 40 gld., tedaj štirikrat toliko, kakor njegov kolega, kateri živi vendar le v ugodnejših razmerah v Ljubljani. (Klici: Čujte!) Tega ne morem več z dobro vestjo vzdržavati.

Potem gosp. župan Grasselli pravi, da Ljubljansko mesto skoro samo vzdržuje svoje šole. Gospôda moja, jaz oporekam temu in bodem takoj dokazal istinitost svoje trditve, namreč, da tudi normalno-šolski zaklad, da si le posredno, indirektno konkurira k troškom Ljubljanskega šolstva.

Znano Vam je, gospôda moja, da vzdržuje tukaj v Ljubljani vlada sama dve ljudski šoli, vadnico namreč za dečke in vadnico za deklice. Da teh vadnic ne bi bilo, gospôda moja, imela bi mestna občina Ljubljanska skrbeti vsaj še za jedno, skoro gotovo pa za dve ljudski šoli. Ali pa mislite, gospôda, da se to nikjer ne pozna? Jaz Vas prosim, oglejte si v proračunu prilogo 8, stran 3.:

Zaklada pod rubriko: „Doneski, 7 štev.“ Tam bote našli svoto 2172 gld. z naslovom: „Državni donesek — Staatszuschuß“, in morda se bo jednemu ali drugemu izmed Vas čudno dozdevalo, da država tako malo doplačuje našemu normalno-šolskemu zakladu. Če hočete znati razloge, poglejte šolski zakon z dné 14. maja 1869. l. Tam bodete našli §. 66 alinea 3, katera se glasi (bere):

„K šolskemu zalogu tistih dežel, katere so do zdaj dobivale pomoč ali doplačo od države, dajala se bo taka tudi v prihodnje po srednjem znesku tistih doplačil, katere je dotični zalog normalnih šol v letih 1866, 1867 in 1868 iz obénih državnih dohodkov prejel.

Pri računu te pripomoči morajo pa najpred odbiti se tisti zneski, ki so se rabili za take namene, za katere bo v prihodnje državna blagajnica neposrednje skrbeti dolžna (§§. 58 in 67).“ Prej je država sama vzdržavala normalno šolo, namesto te normalne šole je stopila Ljubljanska vadnica in ker se troški teh Ljubljanskih vadnic odbijejo od tega doneska, zaradi tega tudi nam, gospôda moja, država plačuje le pičlo svoto 2172 gld., in tedaj trdim jaz po vsej pravici, da normalno-šolski zaklad, da si le indirektno, in deloma, vendar tudi konkurira k troškom Ljubljanskega mesta.

Naglašati mi je pa po tem, da je izjema Ljubljanskega mesta — in to govorim gotovo najbolj za pravičnost nasveta finančnega odseka — pravi unikum v naši državi, da nima več analogije pri nas. Povsod je glavno mesto gledé šolstva na ravno tistem nivoeu, na ravno tistem ravnoležji, kakor vsaka druga, bodi si tudi najzadnja šolska občina, in povsod tam, koder se troški šolstva pokrivajo ali popolnoma, ali vsaj deloma iz deželnega premoženja, povsod konkurira glavno mesto v isti meri in še v večji meri, kakor druge šolske občine. Deželni odbor je v tej zadevi letos pisaril drugim deželnim odborom ter jih vprašal za razjasnenje dotičnih razmer. Jaz sem prestudiral te odgovore in ako mi je dovoljeno, bodem le nekatera mesta tukaj imenoval, ki so v sličnem razmerji kakor Ljubljana.

Tako na primer so nam pisali iz Šlezije, iz Opave (bere):

„ . . . beehrt sich der Landesauschuß zu eröffnen, daß die schlesische Landes-Hauptstadt Troppau ganz gleichmäßig wie jede andere Gemeinde mit Rücksicht auf die in Voranschreibung stehende Steuer zur Zahlung der Umlage für den Landes-schulfond herangezogen wird und dormal überdies den schon bedeutenden Aufwand für die in ihrem Gebiete bestehenden öffentlichen Volks- und Bürger-schulen ohne Unterstützung aus Landesmitteln bestreitet“.

Mi vidimo tedaj, da tudi v Šleziji konkurira glavno mesto, kakor vsaka druga občina. Še bolj je to razvidno iz dopisa Solnograškega deželnega odbora; ta pravi (bere):

„Die Stadt Salzburg ist demnach von der Zahlung der Landes-schulumlage nicht ausgeschlossen, sie participirt an derselben in der ganz gleichen Weise, wie alle übrigen Gemeinden des Landes. Eine eigene Schulumlage besteht hierzulande nicht, sie ist in der Landesumlage inbegriffen. Der Abgang beim Landes-schulfonde sowie beim Lehrerpensionsfonde wird in den Boranschlag für den Landes-schulfond als Unterrichts-auslage eingestellt, um welche Position die Landesumlage sich selbstverständlich erhöhen muß.

Pro 1883 beträgt die Landesumlage auf die directe Steuer 35 Percent. (Klici: Čujte!) Hievon abforbiren die Schul- und Unterrichts-auslagen des Landes allein 24 Percent.

Diese 35perc. Landesumlage wird in allen Gemeinden des Landes, also auch in der Stadt Salzburg, gleichmäßig eingehoben, ohne Rücksicht darauf, wie hoch sich der Aufwand für die öffentliche Volksschule in der einen oder anderen Gemeinde, beziehungsweise im Schulbezirke beläuft.

Die gesammten Schulauslagen haben im Jahre 1882 betragen 173586 fl. 77 fr., darunter ist der Aufwand für die öffentlichen Volksschulen der Stadt Salzburg mit rund 34000 fl. begriffen.

Zur Deckung dieses letzteren Aufwandes würde allerdings eine 15perc. Umlage speciell in der Stadt Salzburg genügen. Da aber, wie bereits erwähnt, eine Ausnahme in der Einhebung der Landes-, beziehungsweise Schulumlage nicht gemacht wird, demnach in der Stadt Salzburg gleich wie in jeder anderen Gemeinde des Landes die Landesumlage und mit derselben die Schulumlage mit 24 Prozent eingehoben wird, so kommt das in der Stadt Salzburg erzielte Plus dem Aufwande für die übrigen Volksschulen des Landes zugute“.

In tako, gospôda moja, bi Vam še lahko navedel mnogo dopisov, iz vseh bi se uverili, da je v istini povsod glavno mesto v ravno takem razmerji nasproti troškom deželnega šolstva, kakor vsaka druga občina.

Zaradi tega, gospôda moja, se finančnemu odseku nikakor ne more očitati nobena mržnja do Ljubljanskega mesta, nobeno zanemarjenje mestnih koristij, ako zahteva za Ljubljano ono razmerje, katero obstoji pri vseh glavnih mestih po celem našem cesarstvu.

Gospod poslanec Grasselli je omenjal, da ima mesto Ljubljansko na svojih šolah okoli 440 — če se ne motim — učencev z dežele. Jaz mu pritrujem in sem uverjen, da to število ni pretirano, ali na zadnje, gospôda moja, moramo vendar le pomisliti, da ima mesto od teh učencev tudi svoje gotove koristi. Kajti v ljudsko šolo Ljubljansko pošiljajo vendar le premožnejši stariši svoja deca, in ti učenci ostanejo večinoma tudi v mestu, ter prestopijo pozneje v srednje šole, v gimnazijo in realko, in korist od tega ima vendar le mesto.

Potem pa, gospôda, ne smemo prezirati še enega momenta, kateri je tukaj silno važen, namreč — in to naglašam — ono notranjo, rekel bi skrivnostno, pa vendar nerazrušno zvezo, katera obstoji med duševnim razvojem deželnega prebivalstva in med materijalnim blagostanjem deželnega osredja. Če bi dandanes duševna izobrazbenost našega prebivalstva po deželi se znižala, gotovo, gospôda moja, bi v prvi vrsti občutilo ta vdarec mesto Ljubljansko, kajti ono je tisto naravno središče, v katero se stekajo vse življenjske arterije našega narodovega života.

Kar se računa tiče, sem že poprej dejal, da se s tem računom nikakor ne vjemam; njegove površnosti in nedostatnosti se prav lahko dokazujejo. Prvič je gosp. župan Grasselli za letos deficit previsoko izračunal. Mi smo ga izračunali s 89541 gld., on je arondiral to svoto in je rekel: 100000 gld., tedaj skoro za 11 ali vsaj za 10 tisoč več. Potem moramo tukaj odtegniti davek od južne železnice, in ta bode znašal gotovo 10000 gld. na leto, in poleg tega se bode pri pokritji deželnega zaklada nek nov davek priporočal, namreč davek na žganje, in za tega pričakujem tudi finančni efekt kakih 30000 gld. Tedaj se znižuje vsa svota za celih 50000 gld., in vsled tega se razvidi, da bode Ljubljansko mesto k večjemu imelo več plačevati davka za šolsko priklado za 15000 gld. na leto. Toda, gospôda moja, tudi te svote velika množica davkoplačevalcev nikakor ne bode zelo občutila. Tukaj so vračunjeni kreditni zavodi, so vračunjena velika obrtna društva, in ravno ti bodo naj huje zadeti. Kranjska hranilnica na primer imela bode več plačati okoli 1200 gld. na leto, eskomptna banka okoli 600 gld., tudi Kranjsko obrtniško društvo bode prizadeto, in tedaj lahko rečemo, da prosti davkoplačevalec, posebno nižji davkoplačevalec, tega davka in te pomnožitve ne bode čutil v tako silni meri.

Potem pa, gospôda moja, saj nismo nikakor ne sovražniki Ljubljanskega mesta, saj smo tudi mi v deželnem zboru radi pripravljeni, pri vsaki priliki pripravljeni, ustreči njegovim zahtevam. V finančnem odseku se je že z ozirom na stvarne šolske potrebščine Ljubljanskega mesta sprejel §. 1. tega postavnega načrta, in šolnina, katera je sicer povsod odpravljena po deželi, ohranila se je tukaj, dasiravno se s pedagoškičnega stališča šolnina ne dá zagovarjati. Potem pa, kader bode Ljubljani treba graditi novo šolsko poslopje, sem uverjen, da bode deželni zbor jako rad konkuriral z izdatnimi podporami na korist Ljubljanske šolske občine.

Naslanjevaje se na vse te razloge, priporočam tedaj nasvêt finančnega odseka, ki bode deželi naši prinesel letnega dobička 50000 gld. ter zmanjšal skupno priklado za normalni in deželni zaklad od 36 do 31 odstotkov prav toplo visoki zbornici v konečno odobrenje. (Živahno odobravanje.)

P. t. gospodom volilcem dolenjskih mest in trgov!

ozvan od mnogih veljavnih volilcev dolenjskih, naj sprejemem državno-zborsko kandidaturo v vašem volilnem okraji, odgovarjam s tem častnemu pozivu. Srčno se zahvaljujem svojim zvestim prijateljem in milim rojakom za njih naklonjenost, ob enem izrekam, da se sicer nikakor ne silim v volilno gibanje, da bi si pa vendar štel v največjo čast, prejeti mandat od slovenskega naroda, ter zagovarjati in braniti v državnem zboru vaše pravice, potezati se za gmotne in duševne koristi širje in ožje domovine naše.

Stališče, katero zavzemam, je vam znano, prav na kratko jo hočem še enkrat označiti.

V **narodnem** oziru se ponosno prištevam narodni slovenski stranki. **Slovenec sem, Slovenec ostanem** — domovinskemu čutu se nikdar ne izneverim. Trudil bi se kot državni poslanec v zvezi z drugimi slovenskimi poslanci, da bi priborili lepoglasnemu **slovenskemu jeziku** po ustavi zagotovljeno mu enakopravnost. Delal bi na to, da bi se slovenska mladina v ljudskih in srednjih šolah odgojevala na temelji materinega jezika, da zadobi slovenski jezik v uradih pravico, ki mu po isti ustavi gré.

V ta namen se morajo primerno urediti potrebni učni zavodi, kakor tudi dotična državna oblastva, in to v vseh pokrajinah, v katerih je zastopana slovenska narodnost.

Program moj je tedaj odločno naroden; ali ob enem me navdaja prepričanje, da se morejo pravične želje Slovencev izpolniti le v **krepki in mogočni Avstriji**. Ta misel pa mi je vodilo, protiviti se vsaki narodni nestrpnosti, izogibati se vsaki pristranosti nasproti drugim narodom.

V **verskih** prašanjih imel bodem vedno pred očmi, da je naš narod skoz in skozi katišk, verno udan materi cerkvi. Slovensk poslanec se ne sme in ne more postavljati na drugo stališče; poklican je braniti z narodnimi svetinjami vred tudi verske svetinje svojega naroda. Tem bolj je to dandanes njegova dolžnost, ker so anarhistična grozodejstva očitno dokazala, kam ljudstvo zabrede, ako mu ugasne luč pozitivne vere!

Posebno zanimati se mora zastopnik zanemarjene Dolenjske za **materijalne** koristi svojih volilcev. Gospodarstvene nadloge in potrebe dolenjskih pokrajin so mi le predobro znane, **saj se tudi jaz smem prištevati sinom dolenjske zemlje!** Uverjeni bodite, gg. volilci, da jih z vami vred živo čutim! V prvi vrsti je **dolenjska železnica**, za katero se bode moral vaš poslanec potezati zlasti sedaj, ko se leta 1887. ponovi nagodba z Ogrsko. Treba bode **krepko, ob enem pa spretno** delati v ta namen, da se dožene železnična zveza kranjske stolice z hrvatskimi progami z jedne, z Ribnico in Kočevjem z druge strani. V to svrhu bi se ne bal nobenega truda, kajti do duše sem prepričan, da je Dolenjska izgubljena, ako je železnica kmalu ne reši pretečega ji gospodarskega pogina!

Kar se tiče **državnih cest**, prične se letos delo preložitve **Gorjanske** cestne proge. Sploh je potrebno, da zastopniki vaši skrbé za boljšo cestno zvezo med **Novim Mestom, Kostanjevico in Krškim**. Tudi v tem oziru se smete zanašati, da bi kot državni poslanec storil svojo dolžnost, kakor sem jo — smem misliti — storil v zadevi naših Gorjancev v deželnem zboru.

Obrtna odgoja nadarjenega našega naroda je dosihmal še sila zanemarjena. Še le pred nekoliko leti ustanovila se je začetna strokovnjaška šola za lesno obrtnijo v **Kočevji**, katera pa vsled svojega učnega jezika ne more ugajati slovenski mladini. Prizadevel bi si, da se jednak zavod, kateri se bode ob enem moral raztegniti na ilovnate izdelke, ustanovi na državne troške v najprimernejšem kraji, namreč v **Ribnici**. Stara domača obrtnija po ribniški dolini potrebuje le nekoliko navoda in podpore, in nadejati se je najlepših uspehov od njenega razcvetanja.

Preobširno bi bilo, gg. volilci, naštevati vse one točke in predmete, kateri morajo na srei biti vestnemu vašemu zastopniku. Le to mi je naglašati, da bi se kot vaš državni poslanec pri vsaki priliki srčno **brigal** za vse velike in važne dolžnosti, katere poslanec z mandatom prevzame do države, do naroda svojega in do častitih svojih volilcev.

Zavezujem se ob jednom, ako me volite, pristopiti državnozbornski desnici ter v soglasji z drugimi slovenskimi poslanci podpirati sedanje ministerstvo, njegovo domoljubno, prav avstrijsko politiko, dokler se vlada drži dosedanjega svojega programa.

To so moji nazori, gg. volilci dolenjskih mest in trgov, ž njimi odgovarjam onim dolenjskim veljakom, ki mi ponujajo kandidaturo. Ako se tedaj strinjate z mojimi načeli, izjavite svojo voljo na dan volitve, in ne odtegnem se častnemu vašemu pozivu.

Na Dunaji, 5. maja 1885.

Fr. Šuklje,

*deželni poslanec in profesor na dunajski
akademični gimnaziji.*

48141

